

Rozvoj profese pedagoga volného času od roku 1989 do současnosti

Ivana Vladíková

Diplomová práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Ivana Vladíková**

Osobní číslo: **H140577**

Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Rozvoj profese pedagoga volného času od roku 1989 do současnosti**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se k oblasti volného času, způsobům jeho trávení, profesi pedagoga volného času a jeho osobnosti.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu prostřednictvím dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENDL, Stanislav. Nárýs sociální pedagogiky. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, 66 s. ISBN 978-80-7290-668-0.

BLÁHA, Václav. Volný čas, výchova a sociální formování žáků základní školy v době mimo vyučování: (teorie volného času dětí a její uplatnění v pojetí komunistické výchovy žáků základních škol v době mimo vyučování). 1. vyd. Praha: SPN, 1980, 139 s. Zprávy Výzkumného ústavu pedagogického v Praze.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

JANIŠ, Kamil. Úvod do problematiky volného času. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2009, 61 s. ISBN 978-80-7248-530-7.

KAPLÁNEK, Michal. Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 175 s. ISBN 978-80-262-0450-3.

ŘÍČAN, Pavel. Psychologie osobnosti: obor v pohybu. 6., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2010, 208 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3133-9.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Zuzana Hrnčířiková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **22. listopadu 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 22. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 19. 4. 2014

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Diplomová, bakalářská a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užívá-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z vydělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k větší vydělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou volného času. Je zaměřená na profesi pedagoga volného času. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První část je teoretická. Zabývá se osobností pedagoga volného času a jeho vývojem, rozvojem školských zařízení pro volný čas v časovém rozpětí více než 25 let. Druhá část je praktická a představuje výzkum provedený mezi pedagogy volného času ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání v celé České republice. Cílem výzkumu je zmapovat rozvoj profese pedagoga volného času.

Diplomová práce vychází z dostupné literatury, primárních zdrojů, platní legislativy i ze zkušeností autorky.

Klíčová slova: pedagogika volného času, pedagog volného času, profesní rozvoj, kompetence pedagoga, náplň práce pedagoga volného času

ABSTRACT

The thesis deals with the theme of leisure time. It is focused on the profession of leisure time educators. This thesis is divided into theoretical and practical part. The first part is theoretical. It deals with the personality of leisure time educators and their development such as the development of leisure time centres. Time range consists of about 25 years. The second part is practical and presents research conducted among leisure time educators in leisure time centres in the Czech Republic. The purpose of this thesis is to monitor the development of the profession of leisure time educators.

The thesis is based on available literature, primary sources, current legislation and the author's experience with this theme.

Keywords: pedagogy of free time, leisure time educator, professional development, educator competence, job description

Ráda bych touto cestou poděkovala paní PhDr. Zuzaně Hrnčířikové, Ph.D, za odborné vedení, cenné rady a podněty, především pak za vstřícný přístup při zpracování této diplomové práce. Současně chci poděkovat svým dcerám za obrovskou podporu a trpělivost po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	14
1 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ	15
2 ROZVOJ PEDAGOGIKY VOLNÉHO ČASU A STŘEDISEK PRO ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	19
2.1 VÝVOJ PEDAGOGIKY VOLNÉHO ČASU A HISTORIE STŘEDISEK VOLNÉHO ČASU	19
2.2 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU A STŘEDISKA VOLNÉHO ČASU DNES	22
2.2.1 Činnost středisek volného času	24
3 PROFESE PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU	27
3.1 PROFIL PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU	27
3.2 KVALIFIKACE A VZDĚLÁNÍ.....	29
3.3 OSOBNOST PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU	31
3.4 PEDAGOG JAKO JEDEN Z ČINITELŮ PEDAGOGICKÉHO PROCESU	32
3.5 PRACOVNÍ ZAŘAZENÍ A NÁPLŇ PRÁCE	33
3.6 DOVEDNOSTI PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU, PROFESNÍ KOMPETENCE	34
3.7 MOTIVACE A SYNDROM VYHOŘENÍ.....	37
SHRNUTÍ.....	38
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	40
4.1 PŘÍPRAVA VÝZKUMU	40
4.2 VÝZKUMNÉ TÉMA A VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	40
4.3 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	40
4.4 DRUH VÝZKUMU	41
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	41
4.6 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT.....	45
4.6.1 Část dotazníku – legislativa	45
4.6.2 Část dotazníku – profesní znalosti	48
4.6.3 Část dotazníku – profesní znalosti	55
4.6.4 Část dotazníku – náplň práce	57
4.6.5 Část dotazníku – vnímání profese pedagoga volného času.....	60
4.6.6 Shrnutí	65
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	72
SEZNAM GRAFŮ	73

SEZNAM TABULEK.....	74
SEZNAM PŘÍLOH.....	75

ÚVOD

„Volný čas tvoří nejdůležitější součást našeho života.“

Denis Diderot

„Lidé mluví o volném čase a mají na mysli mytí vozu.“

Autor neznámý

Volný čas je téma, které je v posledních letech stále více aktuální. V dnešní vyspělé době techniky, elektroniky a robotizace, disponuje každý člověk se svým fondem volného času. Volný čas se stává významnou částí každodenního života člověka. Ještě před několika lety byly v České republice za volný čas považovány primárně víkendy, prázdniny a dovolené. V běžném pracovním týdnu děti docházely do kroužků, organizovaných několika organizacemi či sportovními kluby, popřípadě domy pionýrů a mládeže, kde organizovali aktivity pedagogicky vzdělání lidí. Dnes se nabídka volnočasových aktivit rozšířila mezi další státní i nestátní instituce, které se předhánějí v pestrosti nabídek pro všechny věkové skupiny. Tyto jsou ne vždy připravovány kvalitně a odborně, pedagogicky vzdělanými lidmi.

Před rokem 1989 bylo typické trávit volný čas v kruhu rodinném, nejčastěji na chatě či chalupě. Mužům bylo vlastní rybaření a kutilství, ženy se věnovaly ručním pracím. Děti skotačily v přírodě a hrály hry. Způsob trávení volného času byl samozřejmě určitým způsobem ovlivněn státním režimem. Zatímco u nás byl pracovní i soukromý život organizován, pro okolní, především pak pro západní státy, byl ve druhé polovině minulého století příznačný konzum, který se nejen u nás, ale postupně ve všech satelitních státech východního bloku mohl plně projevit až po pádu komunistického režimu.

Fenomén konzumu se u některých lidí postupně změnil v životní styl a provázal se s globalizací či teorií společnosti vědění. Po roce 1989 navíc postupně dochází k legislativním změnám, které zasahují do všech sfér lidského života, a tak nelehkým úkolem člověka je, zorientovat se v nepřehledném množství lákavých nabídek, které svět nabízí – lidé mohou prakticky libovolně cestovat, studovat a pracovat kdekoliv na planetě, rozvíjí se informační a počítačové technologie, firmy se předhánějí ve vystavování zboží na pultech obchodů a závratnou rychlostí roste také zábavní průmysl.

Od dnešního, moderního člověka se očekává, že bude perfektně zorganizovaný, to znamená výkonný zaměstnanec s dobrým rodinným zázemím, který si dokáže ze svého dne vyčlenit i volný čas na své koníčky a seberealizaci, přičemž se ještě zvládne vzdělávat. Požadavků na člověka je hodně, stejně tak informací a nabídek, pravidel a doporučení, ve kterých se musí vyznat. Často se tak může stát, že zahlcení lidé v čase, který by někdo mohl nazvat jako „volný“, dohánějí pracovní resty nebo jsou natolik unavení či mají pocit přetížení, že jediný způsob trávení nepracovního času pro ně představuje sledování televize nebo brouzdání na internetu.

Zde přicházejí na řadu pedagogové volného času, kteří jsou odborníky na oblast zájmového vzdělávání, jako i na dosud neobjevené způsoby trávení volného času pro děti, mládež a dospělé. Jako pedagog volného času s více než dvacetiletou praxí v oboru si troufám tvrdit, že dnes častěji než s dospělými pracujeme s mladou generací, která mnohdy vyrůstá v nevhodném vzoru trávení volného času u počítače, tabletu nebo chytrého mobilního telefonu. Dnešní děti se jen málokdy dokážou samy efektivně zabavit, je třeba vybavit jejich povědomí o hodnotě volného času a efektivních způsobech s jeho nakládáním, které budou mít pozitivní vazbu na kvalitu budoucího života. Jenže doba se rychle mění a spolu s ní i názory, preference, vnímání společnosti.

Jednoduše řečeno - to, co pracovníkům působícím v oblasti volnočasových aktivit stačilo z hlediska osobnostních, vzdělanostních či dnešním odborným slovníkem kompetenčních předpokladů před dvaceti lety dnes nestačí. A v důsledku integrace pravděpodobně ani stačit nebude. Už v roce 1997 si byli odborníci ze západních států vědomi toho, že s narůstající integrací bude třeba zaostřit na profesi pedagoga volného času, změnit a předefinovat jeho identitu, jakož i dát mu nový popis práce na poli péče o děti mimo školní vyučování.¹

Předložená diplomová práce se zabývá právě profesním rozvojem pedagogů volného času od roku 1989 do současnosti. Snahou diplomové práce je zmapovat profesní vývoj volnočasových pedagogů nejen z teoretického hlediska, ale i za pomoci dotazníkového šetření,

¹ OBERHUEMER, Pamela a Michaela ULICH. *Working with Young Children in Europe: Provision and Staff Training*, str. 197

od kterého si slibujeme doplnění a pochopení některých změn, které toto povolání provázely. Cílem je zjistit, jakými proměnami prošly tak zvané profesní znalosti definované v teoretické části, jestli se proměnila náplň práce pedagoga volného času a jak profesi pedagoga volného času vnímají interní pedagogové dnes na rozdíl od minulosti.

Diplomová práce se opírá o odbornou literaturu více českých, než zahraničních autorů, jelikož rozvoj školského systému v České republice procházel v důsledku režimu jinými proměnami, než v zemích západních. Práce čerpá také z internetových zdrojů, které se danou problematikou zabývají. Součástí práce je realizace výzkumného projektu a jeho interpretace.

Věříme, že tato práce podpoří profesi pedagoga volného času a přispěje k jeho uplatnění na trhu práce, ale také jej představí veřejnosti jako člověka schopného a vzdělaného, který je uplatnitelný ve společenské sféře a má své místo mezi pedagogy – učiteli dnes i v budoucnu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

První kapitola se zabývá definicí pojmu zájmové vzdělávání a jeho ukotvením v platné legislativě České republiky. Dále se zabývá institucemi, které mají vliv na tvorbu zákonů a rozvoj institucí realizujících zájmové vzdělávání.

Pojem ‚zájmové vzdělávání‘ vychází od slova zájem, zaujetí něčím novým, poznáváním. *„Je to zabývání se něčím, co vyvolává hluboké zaujetí. Předmět zájmu je pokládán za něco důležitého a zabývání se jím je preferováno před ostatními aktivitami. Zájem je spojen s vynakládáním úsilí, času a peněz.“*²

Termín zájmové vzdělávání se vžil v naší legislativě v souvislosti s přípravou nových školských zákonů. *„Jedná se o souhrnné pojmenování, které vystihuje obsah a poslání celé oblasti dle dosud platné legislativy nazývané mimoškolní výchovně vzdělávací činnost.“*³ Pod termín vzdělávání, zahrnujeme činnosti plánované i organizované, systematicky postupně směřující k získání určitých znalostí, dovedností, informací, kompetencí. Nejde tedy pouze o volnočasové aktivity spontánní formou.⁴

Zájmové vzdělávání v České republice spadá pod **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy**, které formou zákonů, vyhlášek a prováděcích předpisů upravuje a koordinuje činnost všech školských zařízení pro děti a mládež. Za účelem podpory školských zařízení pro zájmové vzdělávání vznikly dvě instituce.⁵

² NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*, str. 421

³ MACEK, Milan a Jaroslav TUČEK. *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání 3: Soubor metodických textů k činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže, školních klubů a školních družin*, str. 98

⁴ JANKULA, R., Kurz hlavních vedoucích dětských táborů. Kurz akreditovaný MŠMT. (přednáška) SEV Maršov u Uherského Brodu, 13.4.2011.

⁵ MŠMT ČR: Zájmové vzdělávání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmome-vzdelavani-1>

První z nich je **Odbor pro mládež**, jehož cílem je předpřipravovat legislativu k dalšímu zpracování ministerstvem, vytvářet koncepty a metodická doporučení. Dále se také věnuje udržování strategie a realizaci základního strategického dokumentu, který vyznačuje vztah politiky směrem k mládeži do 30 let, s názvem Koncepce podpory mládeže na období 2014-2020. Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 vychází z myšlenky celoživotního učení, k němuž nemalou měrou přispívá i zájmové vzdělávání jako neformální vzdělávání. V neposlední řadě realizuje další vzdělávání pedagogických pracovníků nebo výzkumné či dotační činnosti.⁶

Druhou institucí byl Národní institut dětí a mládeže (NIDM), který se však na základě opatření Ministerstva školství ze dne 20. června 2013, s účinností 1. ledna 2014 sloučil s **Národním institutem dalšího vzdělávání** (NIDV) a dále realizuje činnost jako NIDV. Nově vzniknuvší institut NIDV rozšířil svou činnost o obsah aktivit NIDM, a tak se nyní věnuje vzdělávání pedagogických pracovníků školských zařízení pro zájmovou činnost, vydává metodiky a koordinační materiály, organizuje významné celostátní aktivity, výzkumy v oblasti volného času dětí a mládeže.⁷

Dohromady pak tyto instituce poskytují podporu a metodické vedení směrem ke státní správě, která v různých úrovních zřizuje konkrétní instituce pro děti a mládež, přerozděluje jim finanční prostředky a další podporu v širokém spektru tak, aby organizace mohly kvalitně ovlivňovat život mladých lidí a úspěšně se zabývat účelem svého zřízení. Školská zařízení pro zájmové vzdělávání jsou zřizovány jako příspěvkové organizace krajů a obcí, výjimečně jako organizační složky.⁸

⁶ MŠMT ČR: Odbor pro mládež. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/odbor-pro-mladez>

⁷ NIDM - Národní institut dětí a mládeže: *Zájmové a neformální vzdělávání. Slučování NIDM s NIDV* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: www.znv.nidv.cz

⁸ MŠMT ČR: *Zájmové vzdělávání. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>

Vedle výše uvedených institucí zde působí ještě poradní orgán náměstka ministryně školství, mládeže a tělovýchovy. Tímto je **Rada pro zájmové vzdělávání**, jejímž úkolem je přijímat podněty, posuzovat a předkládat návrhy a způsoby řešení opatření souvisejících s oblastí zájmového vzdělávání a činností školských zařízení pro zájmové vzdělávání.⁹ „Zabývá se problematikou účelného využívání volného času dětí a mládeže a činností školských zařízení pro zájmové vzdělávání.“¹⁰

Oblast školství od předškolního vzdělávání po vyšší odborné vzdělávání se pak řídí zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v platném znění (dále jen školský zákon). V úvodu v § 1 je upraveno vedle předškolního, základního, středního, vyššího odborného také **ostatní vzdělávání** ve školách a školských zařízeních. Zájmové vzdělávání je zde vymezeno v § 111 – 112. „Zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech.“¹¹

Ve školském zákoně nejsou přesně vymezena kritéria a systém zájmového vzdělávání. Bližší specifika a legislativní vymezení uvádí **vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání**. Vyhláška stanovuje, že školská zařízení pro zájmové vzdělávání jsou zřizována k zajišťování výchovné, vzdělávací, zájmové, popřípadě tematické rekreační akcí, osvětové činnosti pro žáky, studenty a pedagogické pracovníky. Zúčastnit se mohou i další zájemci z řad veřejnosti. Tento dokument stanovuje podrobnosti o obsahu a rozsahu činnosti zá-

⁹ MŠMT ČR. *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy: Rada pro zájmové vzdělávání* [online]. [cit. 2017-04-02].

¹⁰ MŠMT ČR. *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy: Rada pro zájmové vzdělávání* [online]. [cit. 2017-04-02].

¹¹ MŠMT ČR. *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy: školský zákon e znění účinném* [online]. [cit. 2017-04-02].

jmového vzdělávání, ale také o organizaci a podmínkách provozu, podmínkách přijímání do zájmových útvarů a podmínkách úhrady za školské služby.¹²

Všechny tyto instituce i dokumenty zaručují podporu rovných příležitostí pro všechny zájemce o účast v zájmovém vzdělávání, příjem zájemců bez ohledu na národnost, rasový původ, pohlaví či náboženské vyznání. Zařízení pro zájmové vzdělávání svými aktivitami přispívají k **prevenci před šířením sociálně patologických jevů a rizikového chování** mezi dětmi a mladou generací, jimž celoročně nabízejí možnost smysluplně využít volný čas. Důležitou roli mají organizace pro zájmové vzdělávání rovněž při objevování, podchycování a rozvíjení nadání a talentu dětí a mládeže.

¹² *Zákony pro lidi: 74/2005 Sb., Vyhláška o zájmovém vzdělávání* [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-74>

2 ROZVOJ PEDAGOGIKY VOLNÉHO ČASU A STŘEDISEK PRO ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Druhá kapitola se zabývá pedagogikou volného času a středisky volného času realizující svoji činnost na území České republiky. První podkapitola se zabývá vývojem pedagogiky a historií středisek volného času před rokem 1989, druhá podkapitola charakterizuje pedagogiku volného času a střediska pro volný čas od konce studené války až do současnosti.

2.1 Vývoj pedagogiky volného času a historie středisek volného času

Budování nového kulturního a společenského života po 2. světové válce znamenalo vznik nových, byť často ideovými prvky socialistické výchovy dotčených, školských vzdělávacích institucí. Při školách vznikaly školní družiny a kluby, objevovaly se školy s celodenní péčí. Instituce pracující na podobném principu jako dnešní domy dětí a mládeže začaly v bývalém Československu vznikat v roce 1949 pod názvem **domy pionýrů a mládeže** (DPM). Podle rozsahu oblasti působení se dělily na krajské, okresní nebo městské. Důležitou roli v oblasti výchovy mimo vyučování v poválečném období hrála Pionýrská organizace Českého svazu mládeže. Pionýrské skupiny realizující činnost pod Pionýrskou organizací se staraly o výchovu dětí zejména v době mimo vyučování, o prázdninách realizovaly pionýrské tábory.¹³

Název Dům pionýrů a mládeže vznikl ze snahy orgánů komunistické strany o co největší organizovanost dětí v pionýrské organizaci. Tato snaha však nebyla naplněna a neposunula se dál, než na úroveň přání politiků. Hlavními činnostmi institucí tak zůstávaly zájmové mimoškolní aktivity, tábory nebo celostátní setkávání členů domu pionýrů.¹⁴

Po revoluci, začátkem 90. let se objevovaly názory, že domy pionýrů a mládeže jsou produktem socialistického školství a diskutovalo se o tom, zda je nezrušit. Jelikož jsem v té

¹³ ČERMÁK, Josef. *Nové universum A-Ž: všeobecná encyklopedie*, str. 826

¹⁴ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: Teorie a praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, str. 128

době byla jako začínající pedagog několik měsíců zaměstnána v Domě pionýrů a mládeže na oddělení estetiky, mohu říci, že právě začátkem 90. let došlo k transformaci tehdejších organizací v dnešní domy dětí a mládeže či střediska volného času. Zřizovateli se staly kraje nebo obce. Tyto instituce dostaly punc školských zařízení a staly se patrony volnočasového vzdělávání. Jejich cílem bylo a je nabídnout zájmové vzdělávání širokému spektru zájemců od dětí přes žáky, studenty a dospělé.

V poválečném Československu, jehož vývoj byl historicky zpomalen, se pedagogikou volného času zabýval málokdo. Stát podporoval tělovýchovu a sport, letní tábory a různá mládežnická hnutí, ale hlouběji se zájmovým vzděláváním nezabýval. I ze stran odborníků byla tato oblast odsunuta, takže ucelená teorie neexistovala a díky tomu i inovátorská pedagogika Eduarda Štorcha a jeho libeňské dětské farmy zůstala nedoceněna. Dá se ale říct, že se stát částečně přibližoval situaci ve vyspělejších zemích.¹⁵

V poválečném období vedlo nastavování školského systému k vývoji „*tzv. mimotřídní činnosti a k systematickému zavádění mimoškolní výchovy dětí za pomoci nově budované sítě mimoškolních zařízení, například školních družin apod.*“¹⁶ Za mimotřídní činnost se považovaly aktivity žáků ve škole např. o přestávkách či během školních akcí, mimoškolní činnost byla realizována zájmovou činností v kroužcích probíhajících ve školních družinách, domech pionýrů a mládeže či v jiných organizacích, např. pionýr, tělovýchovná jednota. U mimotřídní výchovy byla patrná angažovanost školy, u mimoškolní výchovy pak škola spolupracovala s mimoškolními výchovnými organizacemi.¹⁷ Na problematiku výchovy mimo vyučování se na konci 50. let specializoval časopis *Vychovatel*.¹⁸ Postupně se hranice mezi oběma názvy přibližovaly, až se na počátku 60. let začal používat pojem **„výchova mimo vyučování“**. „*V rámci tohoto oboru vznikaly odborné práce, metodické*

¹⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: Teorie a praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, str. 24

¹⁶ KNAPÍK, Jiří a kol. *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*, str. 46 - 47

¹⁷ CIPRO, Miroslav, *Výchova k socialismu*, str.

¹⁸ KNAPÍK, Jiří a kol. *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*, str. 46 - 47

*příručky, realizovaly se také výzkumy, je třeba dodat, že mnohé byly silně zasazené ideologickým vlivem.*¹⁹

Kromě publikujících autorů vycházela také k tomuto tématu periodika, jako třeba časopisy *Pedagogika* a *Komenský*. Za charakteristickou formu výchovy mimo vyučování je třeba chápat především dětské zájmové kroužky, které vznikaly jak na školách, často pod patronátem Pionýrské organizace ČSM, tak ve školních družinách. Postupem let se do výchovy mimo vyučování přidávaly lidové školy umění, školní kluby a mládežnické organizace, pionýrské domy, na které západní společnost pohlížela jako na instituce, které citlivě přistupují osobnosti dítěte. **Byl to prostor, kde se děti i mládežníci cítili svobodní**, místo, kde mohli rozhodovat o volbě zájmového oboru a možného budoucího povolání. Zájmové kroužky vedli buď přímo pedagogové přímo na základních školách, nebo odborníci, také pedagogové, s nimiž zařízení spolupracovala.²⁰

O pedagogice volného času začali odborníci hovořit až ve **druhé polovině 60. let** minulého století. To začalo její vymezování vůči sociální pedagogice, vzdělávání dospělých a vůči škole samotné. Ve Spojených státech a některých západoevropských zemích se na volný čas nahlíželo hlavně skrz sociologii, rekreologii, turistický ruch a ekonomické důsledky. Výzkumy, tak zvané „*laisure studie*“, se zaměřovaly na nabídku a poptávku v oblasti volnočasových aktivit, která byla považována za zboží.²¹

V roce 1968 vychází studie, ve které autoři hovoří o teoretických a praktických otázkách pedagogiky volného času, a také zde poprvé zaznívá formulace **čtyř funkcí** volnočasového zařízení, a to v domech pionýrů a mládeže a stanicích zájmových činností. První funkcí je přímá výchovně-vzdělávací činnost mezi dětmi a mládeží v průběhu školního roku. Druhou funkcí je organizování prázdninové činnosti, zvláště pak v době letních prázdnin. Třetí funkci pak tvoří metodicko-instruktážní činnost. Poslední definovanou funkci představují

¹⁹ KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*, str.48

²⁰ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: Teorie a praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, str. 24-27

²¹ JANSA, Petr. *Pedagogika sportu*, str. 205

další úkoly, kam řadíme výchovu budoucích vedoucích a organizátorů mimoškolní činnosti.²²

Sedmdesátá a osmdesátá léta, období tolik známé pro rozvoj AIDS, drog a brutality mezi mladými lidmi především v západních zemích, se zemím střední Evropy téměř vyhnulo, takže zařízení pro volný čas se na řešení těchto problémů nemusela prakticky podílet. Naopak byly zaznamenány pokusy o vznik drobných zařízení v místech bydlíšť, tedy sídlišťní hřišť a klubovny, která však sloužila spíše pro samotné setkání dětí, nenabízela pestrou nabídku činností.²³

2.2 Pedagogika volného času a střediska volného času dnes

Dnes je pedagogika volného času pojímána jako **samostatný vědní obor** zabývající se výchovnými a vzdělávacími prostředky, které napomáhají smysluplnému využívání volného času dětí, mládežníků i dospělých. Řadíme ji tedy do struktury pedagogických věd, konkrétně mezi aplikované pedagogické disciplíny.²⁴ Toto pojetí přicházelo postupně s koncem studené války a zintenzivněním evropského integračního procesu. Začalo postupně docházet ke změnám v oblasti volného času a mimoškolní výchovy. Světlo světa spatřila Úmluva o právech dítěte z 20. listopadu 1989, která definuje občanská, politická, ale i sociální a kulturní práva dětí.²⁵

Stát postupně upouštěl od monopolního postavení a vlastnictví školských subjektů. Z mimoškolní i školní výchovy mizí ideologie a obnovují se aktivity různých sdružení, které v minulých letech prakticky vymizely, například Sokol, Orel, Junák nebo nábožensky ori-

²² HOFBAUER, Břetislav, KOUTOUČ, S. Rozbor současné situace a prognóza dalšího rozvoje domů dětí a mládeže v ČSSR. str. 11 – 14

²³ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: Teorie a praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, str. 25-27

²⁴ MUSIL, Roman. *Pedagogika pro střední školy*, str.28

²⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: Teorie a praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, str. 27

entovaná sdružení. Postupně vznikají spolky a sdružení se zaměřením na různé zájmové oblasti, byť jsou jejich aktivity více či méně organizované. Výchovné a vzdělávací směry se začínají prolínat a rozšiřovat, postupně vzniká konkurenční prostředí i na poli volného času a mimoškolní výchovy.²⁶

Rozvíjí se také trh, vznikají nestátní neziskové organizace i nízkoprahová zařízení, která se začínají různou měrou a formou podílet na volnočasových aktivitách všech věkových kategorií. Početnými subjekty se stávají i živnostníci a společnosti, které realizují svoji činnost komerčně. Kromě zákonů, na jejichž podkladě mohou vzniknout, se nemusejí řídit žádnými dalšími pravidly, tedy není od nich vyžadována odborná způsobilost, takže úroveň poskytované služby nemusí být vždy kvalitní. Navíc zde nemusejí pracovat pedagogové – odborníci, ale lidé s různým vzděláním.²⁷

S rozvojem trhu na bázi volnočasových aktivit vzniká stále větší potřeba pedagogiky volného času. Na jejím rozvoji se podílí nejen nové společenské uspořádání, sociální strukturalizace společnosti, ale také otevření hranic, poznávání zahraničních aktivit, setkávání pedagogů a jejich studijní cesty, přeshraniční konference, volný přístup k zahraniční literatuře. Ve světě i u nás jsou hledány a analyzovány vzdělávací možnosti volného času. Totiž výchova mimo vyučování a pedagogika volného času se uplatňovaly souběžně, ale **prosadil se přístup vycházející ze širokého spektra činností zaměřeného na všechny věkové skupiny**. Novou vědní disciplínou se tak stala už výše zmíněná pedagogika volného času.²⁸

Pedagogiku volného času realizují pedagogové volného času ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, které v podmínkách České republiky představují domy dětí a mládeže i střediska volného času. Ty jsou nástupnickými organizacemi domů pionýrů. Ze zkuš-

²⁶ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: Teorie a praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, str. 27-28

²⁷ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, str. 152

²⁸ JANSÁ, Petr. *Pedagogika sportu*, str.205

nosti mohu říct, že v porevolučním období proběhly změny ve financování, domy dětí a mládeže získaly statut příspěvkových organizací a zřizovateli se staly kraje a obce. Mnoho pravomocí bylo přeneseno na ředitele těchto institucí. Podle aktuální statistiky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy provozovalo ve školním roce 2014/2015 činnost 312 středisek volného času a zájmovou činnost pravidelně navštěvovalo 272 744 účastníků.²⁹ Doposud nezveřejněné statistiky školního roku 2015/2016 říkají, že počet aktivně zapojených účastníků v zájmovém vzdělávání má vzrůstající tendenci, což znamená, že zájem mladé generace o činnosti v těchto organizacích je stále velký.

2.2.1 Činnost středisek volného času

Středisko volného času (SVČ) a dům dětí a mládeže (DDM) má prakticky stejný význam. Obě instituce jsou školskými subjekty, které mají široké pole působnosti. Jestliže se zabývají jen jednou zájmovou oblastí, nesou název **stanice zájmových činností** (například Stanice přírodovědců spadající pod DDM hlavního města Prahy). Jejich aktivit mohou využívat děti, žáci, studenti, pedagogové, ale i rodiče s dětmi a široká veřejnost. Formy zájmového vzdělávání jsou uvedeny ve vyhlášce o zájmovém vzdělávání, která je pravidelně aktualizována. **Ve svém nejširším pojetí** jmenovala vyhláška o zájmovém vzdělávání těchto sedm aktivit, které SVČ a DDM zpravidla běžně realizují³⁰:

- **zájmová činnost příležitostná** – představuje nabídku organizovaných příležitostných nebo opakovaných aktivit, které mají výchovně-vzdělávací nebo rekreační charakter. Jedná se akce pro členy zájmových kroužků, rodiny s dětmi nebo veřejnost. Spadají sem přehlídky, exkurze, výlety nebo turnaje.
 - o do akcí tohoto typu řadíme například organizaci Pohádkového lesa, taneční soutěž, výtvarné dílny

²⁹ MŠMT ČR: Střediska volného času. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: www.msmt.cz/mladez/strediska-volneho-casu

³⁰ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, str. 142-143

- **pravidelná zájmová činnost** – zahrnuje realizaci zájmových útvarů, tedy pravidelně probíhajících kroužků, souborů nebo kurzů, kdy jsou účastníci přihlášení k pravidelné docházce na základě přihlášky a zápisu do třídní knihy.
 - jedná se o různé aktivity z oblasti přírodovědy, sportu, hudby, jazyků, estetiky. Děti, mládež i dospělí mohou docházet do kroužku keramiky, trampolínek, florbalu apod. Pokud se nejedná o jednostranně zaměřenou stanici zájmových činností, nabízí DDM a SVČ zpravidla velmi pestrou nabídku aktivit skrz všechny oblasti zájmů.
- **táborová činnost** – jedná se o aktivity provozované zpravidla v době prázdnin nebo dlouhodobého volna. Tábory mají rekreační charakter, ale mohou být také oborově zaměřené.
 - tábory rozlišujeme pobytové, výjezdní (cestovatelské) nebo příměstské. Kromě všeobecného zaměření mohou být tematické, například taneční, přírodovědné nebo výtvarné.
- **osvětová činnost** – jedná se o odbornou pomoc jiným institucím pracujícím s dětmi a mládeží, ale také veřejnosti. Může se jednat o poskytování informací z konkrétního oboru nebo informací pomáhajících k prevenci proti sociálně-patologickým jevům.
 - osvětová činnost je realizována formou seminářů, školení nebo přednášek na dané téma.
- **individuální práce s účastníky vedoucí k rozvoji nadání** – zpravidla se jedná o individuální práci s účastníkem zájmového útvaru, zadávání a řešení tematických úkolů nebo odborná soustředění.
- **nabídka otevřených spontánních aktivit** – představuje průběžnou nabídku činností, kterou střediska volného času nabízejí jednotlivcům i skupinám. Většinou nemají pevně stanovený termín a jsou přístupné všem.
 - spontánní činností většinou rozumíme otevřená hřiště nebo odborné pracovny, třeba počítačové učebny.
- **organizace soutěží a přehlídek vyhlašovaných nebo spoluvyhlašovaných MŠMT ČR** – jedná se o takové aktivity, které DDM a SVČ vykonávají z pověření

vyššího orgánu, zpravidla svého zřizovatele. Většinou se jedná o postupové soutěže a přehlídky, které mají jasně daná pravidla a pracovníci organizací pouze zabezpečují chod akce z hlediska organizačního, odborného i bezpečnostního.³¹

³¹ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, str. 142-144 (popis všech aktivit)

3 PROFESE PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU

Třetí kapitola pojednává o profesi pedagoga volného času. Zabývá se profilem pedagoga, jakožto i jeho kvalifikací a vzděláním potřebným pro výkon povolání. Řeší náplň práce a dovednosti, kterými by měl pedagog volného času oplývat.

Pedagogové volného času vykonávají komplexní činnost, splňují kvalifikační předpoklady pro výkon profese, vykonávají činnost pedagogickou, sociální i poradenskou a působí jako organizátoři a iniciátoři aktivit ve volném čase. Jistě lze říci, že jejich činnost je zárukou kvality a dlouholeté, systematické činnosti. Přesto není možné říct, zda je tato profese veřejností a legislativním systémem hodnocena podobně vysoko ve srovnání s ostatními pedagogickými profesemi. Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 vychází z myšlenky celoživotního učení, k němuž nemalou měrou přispívá i zájmové vzdělávání jako neformální vzdělávání, u kterého je dle zákona o pedagogických pracovnících zajištěna účast odborného lektora, pedagoga, trenéra či proškoleného vedoucího.³²

3.1 Profil pedagoga volného času

„Pedagogičtí pracovníci, kteří realizují výchovu ve volném čase, v době mimo vyučování, jsou označováni jako pedagogové volného času nebo vychovatelé. Pedagogové volného času se uplatňují ve střediscích volného času (domy dětí a mládeže, stanice zájmových činností). Mohou najít své uplatnění i v rozmanitých neškolských zařízeních. Vychovatelé jsou označováni pedagogičtí pracovníci ve školních družinách, školních klubech, domovech mládeže, v zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu i v zařízeních sociální péče.“³³

Jansa hovoří o tom, že profesní profil pedagoga volného času, jako pracovníka středisek volného času a domů dětí a mládeže, který je v přímém pedagogickém vztahu s účastníkem

³² 1. Krajská konference pedagogů volného času. Desky a průvodní materiál konference pedagogů Zlínského kraje, 2016

³³ PÁVKOVÁ, Jiřina a Břetislav HOFBAUER. *Pedagogika volného času: současné trendy*, str. 14

zájmového vzdělávání, se vytvořil až na základě vzniku konceptu pedagogiky volného času v 90. letech.³⁴

Cílem pedagogů volného času je vychovávat a vzdělávat člověka tak, aby dokázal dobře hospodařit se svým volným časem, uvědomoval si jeho hodnotu. Pedagog je ve výchovně-vzdělávacím procesu jedním ze základních činitelů. To proto jsou na něj kladeny vysoké nároky. Tendence v zájmovém vzdělávání předpokládají kvalitní a specializovanou profesní přípravu, především proto, že dosud užívaná kvalifikace ‚vychovatel‘ už nedostačuje nárokům na tuto profesi. A ani neodráží všechny její aspekty – vychovatel v dnešní době není vybaven znalostmi, vědomostmi ani dovednostmi k výkonu obecné pedagogické činnosti, sociální a poradenské činnosti, působí jako organizátor a iniciátor volnočasových aktivit. Potřebu rozšířit kompetence vychovatele v pedagoga volného času cítí i střední pedagogické a vysoké školy, které realizují specializované studijní obory, jako jsou Pedagogika volného času a Sociální pedagogika, u kterých však chybí jednotně pojímaná vzdělávací náplň.³⁵

Ze svého pohledu mohu říci, že pedagogové dnes více, než v minulosti, rozlišují cílové skupiny a respektují věková specifika dětí a mládeže, zdravotně či sociálně znevýhodněné. V dnešní uspěchané, tržní společnosti vnikají rozdíly v uchopení volného času, a tak se setkáváme i s jedinci trpícími nedostatkem volného času nebo naopak s těmi, jež oplývají nadbytkem. V případě dětí a mladé generace, se jedinci, kteří nedokáží nebo neumí naložit s volným časem, stávají zranitelní a ohrožení sociálně patologickými jevy. Zde pak nastupuje role pedagoga volného času. Tato aktuální témata jsme spolu s kolegy ze zlínských DDM a SVC řešili na 1. Krajské konferenci organizované ve Zlíně na jaře 2016.³⁶

Ocenění za správně vykonanou práci se pedagogovi volného času dostává téměř obratem od samotných účastníků volnočasových aktivit. A i proto se před pedagogy volného času

³⁴ JANSKA, Petr. *Pedagogika sportu*, str. 205

³⁵ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*, str. 55

³⁶ 1. Krajská konference pedagogů volného času. Desky a průvodní materiál konference pedagogů Zlínského kraje, 2016

vynořuje trvale platný požadavek neustálého sebevzdělávání, neustrnutí na místě. Pedagogové by se měli rozvíjet totiž nejen kvůli sobě, ale hlavně pro ostatní.³⁷

3.2 Kvalifikace a vzdělání

V průběhu 90. let se začal vytvářet profesní profil pedagoga volného času, jako pracovníka středisek volného času, který vykonává přímou pedagogickou práci s účastníky zájmového vzdělávání ve všech aktivitách nabízených středisky. „Vzhledem k tomu, že česká legislativa stanoví pro výkon povolání pedagoga volného času jen minimální kvalifikační požadavky, (absolvování krátkého kurzu), dochází k tomu, že v České republice považujeme za pedagoga volného času každého člověka, který pomáhá dětem nebo dospělým smysluplně naplnit volný čas.“³⁸ Není tomu tak, pedagog volného času musí ovládat specifické kompetence, jež získá v praxi jak zkušenostmi, tak vzděláním v této oblasti, tzn. specializovanou profesní přípravou. Přípravu pedagogů volného času umožňují studijní programy pedagogických a dalších fakult, v programech celoživotního vzdělávání a dnes již také na střední pedagogické školy.

Studijní programy, které opravňují absolventy tuto profesi vykonávat, jsou uvedeny v novelizaci zákona 198/2012 Sb. – zákon, kterým se mění zákon 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých předpisů. Konkrétně v §17 jsou uvedeny podmínky, jak pedagog volného času svou kvalifikaci získá.³⁹

„(1) *Pedagog volného času, který vykonává komplexní přímou pedagogickou činnost v zájmovém vzdělávání ve školách a školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, získává odbornou kvalifikaci a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studij-*

³⁷ VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Volný čas a pedagogika zážitku*, str. 56

³⁸ JANSÁ, Petr. *Pedagogika sportu*, str. 205

³⁹ BLÁHOVÁ P., FAIRFERLÍKOVÁ V., 2012. Osobnost pedagoga [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: http://www.ddmtrinec.cz/Content/Files/Akce%201/Sudium%20pedagogiky/2_osobnost_pedagoga.pdf

ním programu v oblasti pedagogických věd, b) vysokoškolským vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného studijního programu než podle písmene a) a 1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo 2. studiem pedagogiky, c) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání s pedagogickým zaměřením, d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu než podle písmene c) a 1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo 2. studiem pedagogiky, e) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání s pedagogickým zaměřením, nebo f) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením jiného vzdělávacího programu středního vzdělávání než podle písmene e) a 1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku, nebo 2. studiem pedagogiky.⁴⁰

Dle Vyhlášky č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb., je pro kvalifikaci pedagoga volného času, který vykonává komplexní pedagogickou činnost v zájmovém vzdělávání, dostačující studium pedagogiky v délce 120 vyučovacích hodin.

Díky obsáhlé nabídce zájmového vzdělávání ve střediscích volného času je nutná spolupráce s externími vedoucími, které dnešní legislativa označuje jako „pedagogy volného času, jež vykonávají dílčí pedagogickou činnost“.⁴¹ Tito externí vedoucí, kteří vedou kroužky, koordinují akce, soutěže a jiné aktivity, musí absolvovat studium pedagogiky v délce trvání

⁴⁰ MŠMT ČR: Novela zákona o pedagogických pracovnících. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: platne_zneni_zakona_o_pedagogickych_pracovnicich_12_1_2016.pdf* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/novela-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>

⁴¹ MŠMT ČR: Novela zákona o pedagogických pracovnících. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: platne_zneni_zakona_o_pedagogickych_pracovnicich_12_1_2016.pdf* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/novela-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>

nejméně 40 vyučovacích hodin. Vzdělání tohoto typu, je možné dosáhnout na středních pedagogických školách, v zařízeních pro další vzdělávání pedagogických pracovníků.

Důkazem, že se obor pedagogiky volného času stále rozvíjí, jsou aktivity Asociace vzdělavatelů pedagogů volného času, která vznikla v roce 2006. Organizace sdružuje zástupce středních a vysokých škol, neziskových organizací. Cílem činnosti Asociace je expertní a poradenská, publikační činnost v oboru; pořádání odborných setkání, seminářů i konferencí, dále koordinace studijních plánů v oblasti pedagogiky volného času; prosazování zájmů oboru na veřejnosti jakož i zprostředkovávání a výměna informací.⁴²

3.3 Osobnost pedagoga volného času

„Úkolem pedagogů volného času je odkrýt volný čas jako svobodný prostor pro nové životní zkušenosti ostatních“⁴³

Každá oblast výchovného působení má své zvláštnosti a klade specifické požadavky na osobnost pedagoga. Na osobnost pracovníků v pedagogickém procesu jsou kladeny vysoké nároky, neboť se podílejí na utváření osobnosti vychovávaného, vzdělávaného jedince. Je zřejmé, že musí mít odpovídající odbornou pedagogickou kvalifikaci, a kromě této kvalifikace by měl mít nejen vyrovnaný podíl formální a neformální autority, ovládat také umění motivovat jedince k činnostem a zároveň zaujmout jako osobnost. Pedagog se ocitá ve vztahu k účastníkům zájmového vzdělávání v různých rolích např. jako průvodce, rádce, instruktor, přítel, kamarád či nositel moudra. Pedagog volného času by měl v dítěti probouzet přirozené předpoklady, a také umět navozovat smysluplné situace, ve kterých by se jedinec vlastní aktivitou zdokonaloval. V přístupu pedagoga je kladen důraz na tvořivost a

⁴² Asociace vzdělavatelů pedagogů volného času [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <http://www.avpvc.cz/asociace.htm>

⁴³ VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*, str. 92

kreativitu, znalost prostředí, sebereflexi a znalost dané oblasti zájmové činnosti. Volnočasové aktivity jsou nabízeny dětem a mládeži všech věkových kategorií. Pedagogové pracují s věkově heterogenními skupinami, proto je třeba orientovat se v různých oblastech. Pro správné uchopení praxe je nutná tvořivost, nápaditost, fantazie, osobní aktivita, iniciativa, průbojnost, komunikativnost. K některým z uvedených vlastností, může člověk kromě vzdělání dospět i praxí.⁴⁴

3.4 Pedagog jako jeden z činitelů pedagogického procesu

Dvacáté století přineslo mnoho nových jevů, vědecký a technický rozvoj, ale také války a jejich kruté následky. Dvacáté století ale také označujeme jako století mládeže, která se začala chovat jinak, než tomu bylo dosud. Mladí lidé vyrůstají a žijí v jiných podmínkách a hodnotách, než jejich rodiče, změnily se také preference.⁴⁵ V souvislosti s tím přichází i moderní pedagogika. Ta se ztotožňuje s cílem veškeré pedagogiky, tedy s propojením svobody a sociální odpovědnosti na straně jedné, kreativní činností a společenskou participací na straně druhé.⁴⁶

Pedagog volného času vychází při plánování výchovně-vzdělávacích aktivit hlavně z potřeb a přání účastníků, které vhodnou a nenásilnou formou ovlivňuje. Tím se pro ně stává přítelem a rádčem, který dává doporučení, usměrňuje a podněcuje. Pedagog získává účastníky přitažlivým obsahem činností, osobitým vystupováním a vytvářením podnětného prostředí, součástí kterého jsou i kladné sociální vztahy bez zbytečných konfliktů. To zaručí, že proces obohatí účastníky o nové poznatky a dovednosti z nejrůznějších oblastí, dochází k ovlivnění a kultivaci potřeb a zájmů, rozvoji specifických schopností a nadání. Pedagog sdílí s účastníky dobré i negativní zkušenosti, povzbuzuje je v jejich aktivitě. Respektovány

⁴⁴ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, str. 132-135

⁴⁵ NĚMEC, Jiří a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*, str. 20

⁴⁶ JANSÁ, Petr. *Pedagogika sportu*, str. 205

jsou také věkové zvláštnosti a potřeby žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Tato odpovědnost je pro pedagoga volného času velmi zavazující, jelikož pracuje především s mladou generací. Pro společnost by tak mělo být prioritní, jestli je pedagog pro svoji roli náležitě vybaven.⁴⁷

3.5 Pracovní zařazení a náplň práce

Pedagog volného času patří svým pracovním zařazením mezi pedagogické pracovníky, kteří vykonávají přímou pedagogickou činnost. O zařazení pedagogických pracovníků se mluví ve znění zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. A blíže se k pracovnímu zařazení pedagoga volného času vztahuje vyhláška 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. Pracovní náplň a její specifika, se odvíjí podle druhu a typu školského zařízení, kde pracovník svou profesi vykonává. Možnosti, kde může uplatnit svou profesi, představují středisko volného času, školní klub a školní družina. Pedagogický pracovník v rámci SVČ či DDM uskutečňuje činnost ve více oblastech zájmového vzdělávání, a to v průběhu celého školního roku. Účastníky, kterým se pedagog volného času věnuje v SVČ jsou děti, žáci, studenti a dospělí. Školní kluby jsou navázány na činnost jedné nebo více škol, mohou také provozovat činnosti ve dnech a časech mimo vyučování. Náplň zájmového vzdělávání školních klubů je určena přednostně pro účastníky ve věku žáků druhého stupně základní školy, tudíž pedagog volného času zde vykonává činnosti převážně v odpoledních hodinách. Družina vykonává činnost ve dnech školního vyučování a v době školních prázdnin. Ředitel může činnost družiny v době školních prázdnin přerušit⁴⁸. Pedagog volného času pak může organizovat v družině pro účastníky odpočinkové a rekreační činnosti a přípravu na vyučování.

Jak uvedený výčet ukazuje, pracovní náplň ve školských zařízeních je rámcově podobná, však díky dlouholeté praxi si troufám tvrdit, že nejvíce kreativní a pestrá je ve střediscích

⁴⁷ VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2

⁴⁸ *Zákony pro lidi: 74/2005 Sb., Vyhláška o zájmovém vzdělávání* [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-74>

volného času. Zde pedagog organizuje jak pravidelnou, tak příležitostnou, spontánní i táborovou činnost, podílí se na lektorování výukových programů. V průběhu školního roku tedy realizuje pro účastníky aktivity ve všech oblastech zájmového vzdělávání, a to někdy i pro všechny věkové skupiny.⁴⁹

Konkrétní náplň práce stanovuje pedagogovi volného času ředitel. Částečně si jej pedagogové tvoří sami ve svých celoročních plánech, částečně je dána vnitřním řádem. Práce pedagoga je rozdělena na **přímou** a **nepřímou** pedagogickou činnost.⁵⁰

Přímá činnost zahrnuje:

- vedení zájmových útvarů; vedení příležitostných akcí; vedení táborů a dalších zotavovacích akcí pro děti a mládež; organizování i vedení soutěží a přehlídek; spontánní aktivity; vzdělávací aktivity pro jinou instituci; další specifické činnosti podle charakteru nebo zaměření DDM

Nepřímá činnost zahrnuje:

vedení dokumentace a hospitace; výroba letáků a další propagace; jednání s partnery a se sponzory; nábor účastníků zájmového vzdělávání; účast na školeních a seminářích; koordinace externích pracovníků; příprava materiálů a metodických pomůcek; vyúčtování a další účetní administrativa; příprava akcí

3.6 Dovednosti pedagoga volného času, profesní kompetence

S pedagogikou volného času souvisí také rekreologie nebo zážitková pedagogika. Těsný vztah vychází hlavně ze skutečnosti, že se ve výchovně-vzdělávacích programech využívají

⁴⁹ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, str. 142-146

⁵⁰ MACEK, Milan a Bedřich HÁJEK. *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání: Soubor metodických textů k činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže, školních klubů, školních družin*. 2. aktualizované vydání, str. 67-68 (výčet přímé a nepřímé pedagogické činnosti)

sportovní a pohybové aktivity. Zážitekové programy tvoří velmi často náplň aktivního trávení volného času především dětí a mládeže, ale stále častěji i dospělých a seniorů.⁵¹ Dovedností musí mít pedagog volného času mnoho, stejně tak znalostí. Ne nadarmo se mezi pedagogy říká, že pokud je člověk pedagogem volného času, umí vlastně všechno.

Jestliže se člověk rozhodne vykonávat toto povolání, měl by být připraven na náročné profesní situace. **Náročnost v jednotlivých oblastech činností je dána:**⁵²

- počtem dětí ve skupině v zájmovém útvaru, na akci nebo na táboře a proměnlivostí skupiny, pro kterou je činnost připravována;
- složitostí právních předpisů, které souvisí s činností, také s administrativou a včasným zajištěním potřebných dokumentů, povolení nebo souhlasů s výkonem aktivity;
- pravidla bezpečnosti a požární ochrany při jednotlivých aktivitách;
- finančních možnostech, čili sestavení rozpočtu a stanovení úplaty za aktivitu, zajištění efektivního čerpání prostředků v souladu s rozpočtem, také vyúčtování;
- nutnost rozšiřovat si kvalifikaci, odbornost, ale také neustále podporovat vlastní kreativitu a aktivitu;
- reagovat na požadavky účastníků;
- plánovat, organizovat, koordinovat výchovné činnosti;
- zajišťovat prevenci výchovných problémů;
- aplikovat pedagogické postupy s využitím vhodných metod;
- posuzovat a vhodně vyhodnocovat bezpečnostní rizika;

⁵¹ JANSÁ, Petr. *Pedagogika sportu*, str. 199

⁵² BLÁHOVÁ P., FAIRFERLÍKOVÁ V., 2012. Osobnost pedagoga [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z http://www.ddmtrinec.cz/Content/Files/Akce%201/Sudium%20pedagogiky/2_osobnost_pedagoga.pdf (výčet)

- být připraven na možnost, že účastníci nepřijmou program tábora, náplň akce nebo zájmového útvaru;
- počítat s tlakem, který je vyvíjen na pedagogy ze stran zřizovatele, vedení, rodičů, kolegů apod.;
- komunikovat s různými činiteli – rodiči, úřady, kolegy...;
- motivovat nejen sebe, ale i své kolegy.

K tomu, aby si uměl pedagog s těmito situacemi poradit, je třeba, aby byl **vybaven určitými dovednostmi a znalostmi**. V první řadě se jedná o obecně pozitivní lidské vlastnosti, dále hovoříme o:⁵³

- altruismus, spravedlivost, pracovitost, sebekázeň
- empatie, vcítění se do prožívání druhých
- schopnost komunikovat verbálně i neverbálně
- informovanost, odborné znalosti
- přizpůsobivost, flexibilita, pružnost
- schopnost týmové spolupráce
- zájem o ostatní stejně tak i zájem o sebe rozvoj

Oblasti profesních znalostí, **tzv. professional knowledge** jsou určitými prvky kvality pedagoga. Podle nich můžeme posuzovat kvalitu jeho praktické činnosti. Hovoříme o rozhodovacích procesech; aktivní činnosti a její reflexi; vědomostech; dovednostech; zkušenostech; postojích; hodnotách. Na základě těchto **sedmi profesních znalostí** byly v řadě evropských zemí i zámořských státech vytvořeny profesní standardy, které slouží jako normy kvality výkonu profese. Tyto normy a standardy se však zaměřují spíše na učitelskou profe-

⁵³ HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, str. 132-135 (výčet)

si, nicméně jsou chápány jako komplexní a flexibilní soubor znalostí, které jsou považovány za nezbytné pro výkon profese pedagoga.⁵⁴

3.7 Motivace a syndrom vyhoření

Motivace je důležitá ve všech oblastech zájmových činností. Pedagog musí umět motivovat účastníky zájmového vzdělávání, ale nesmí zapomínat na sebe a své duševní zdraví. Při realizaci aktivit vychází pedagog z toho, že motivace účastníků je pozitivní a vychází z dobrovolnosti, nenucenosti. Stejně tak by tomu mělo být u pedagoga. **Vůle k jeho zaměstnání by měla vycházet z vnitřní motivace.** Pedagogické povolání patří do skupiny pomáhajících profesí, pro které je příznačným znakem velká psychická náročnost, přičemž u velmi odpovědných pracovníků hrozí i ztráta motivace, psychické nebo zdravotní problémy, které označujeme jako vyhoření. Pedagogové mnohdy zapomínají na to, že všechno, co doporučují dětem, mohou využít i sami pro sebe.⁵⁵

Syndrom vyhoření tak představuje důsledek dlouhodobého pracovního stresu především u lidí, kteří pracují s lidmi a působí na ně tlak na výkon.⁵⁶ Je popisován jako rozdíl mezi profesním očekáváním a profesní realitou. Typickým rysem je, že člověk nastoupí do nového zaměstnání s velkým nadšením, je vysoce motivován a postupně naráží na překážky, které mohou jeho nadšení i motivaci utlumit.⁵⁷

Domnívám se, že příčinou mohou být také vysoké nároky na sebe a marnost z nesplnění cílů, která je prožívána jako osobní selhání. Vše se ale odvíjí od celkového postoje k životu, temperamentu člověka, naladění jedince. Podle Švingalové syndrom vyhoření přináší už

⁵⁴ KOHNOVÁ, Jana. *Profesní rozvoj učitelů a cíle školního vzdělávání*, str. 73-74

⁵⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina a Břetislav HOFBAUER. *Pedagogika volného času: současné trendy*, str. 97

⁵⁶ ŠVINGALOVÁ, Dana. *Stres a "vyhoření" u profesionálů pracujících s lidmi*. str.49

⁵⁷ MAROON, Istifan. *Syndrom vyhoření u sociálních pracovníků: teorie, praxe, kazuistiky*. str. 35

samotný život v současné společnosti, neustále rostoucí životní tempo, tlak na vysoký výkon člověka.⁵⁸

Shrnutí

Teoretická část diplomové práce se zabývá rozvojem pedagogy volného času v České republice a rozvojem středisek volného času a domů dětí a mládeže, které se transformovaly z bývalých pionýrských organizací v dnešní moderní, školská střediska pro zájmové vzdělávání. V těchto institucích působí pedagogové volného času, kteří musí splňovat kvalifikační a osobnostní předpoklady pro výkon profese. Pedagogové ve střediscích volného času realizují různé typy zájmové činnosti a jejich náplň práce, kterou dělíme na přímou pedagogickou a nepřímou pedagogickou činnost, je velmi rozmanitá, především však důležitá pro mladou generaci, jelikož funguje jako prevence proti sociálně patologickým jevům, napomáhá mladým lidem k hodnotnému trávení volného času, buduje nová přátelství a utužuje rodinné pouto.

⁵⁸ ŠVINGALOVÁ, Dana. Stres a "vyhoření" u profesionálů pracujících s lidmi. str.52

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Kapitola se zabývá metodikou výzkumného šetření. Za účelem zpracování diplomové práce jsme formulovali výzkumné téma a výzkumný problém, stanovili jsme druh výzkumu a v neposlední řadě i výzkumný soubor. Jednotlivé části jsou rozpracovány v následujících podkapitolách.

4.1 Příprava výzkumu

Realizaci výzkumného projektu předcházela příprava výzkumu, která představovala nastudování odborné literatury zaměřené na oblast pedagogiky volného času, k níž se vztahuje výzkum. Byla určena metoda sběru dat, která je nejvíce vhodná pro naplnění výzkumných cílů. Při postupu zpracování výzkumu jsme vycházeli z metod pedagogického výzkumu, které definuje Miroslav Chráska.

4.2 Výzkumné téma a výzkumný problém

Základní rámec diplomové práce tvoří pedagogika volného času. Výzkumným tématem je profese pedagoga volného času. V souladu s tímto tématem byl zvolen výzkumný problém, a tím je otázka rozvoje profese pedagoga volného času od roku 1989 do současnosti.

4.3 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Cílem diplomové práce je zmapovat rozvoj profese pedagoga volného času v časovém rozmezí více než deset let v porevolučním období. Dílčím cílem je provést průzkum přístupu pedagogů volného času k platné legislativě týkající se zájmového vzdělávání. Stanovili jsme těchto šest výzkumných otázek:

VO1: Jak přistupují pedagogové volného času k platné legislativě?

VO2: V jakých oblastech si pedagogové volného času nejvíce rozšiřují své vzdělání?

VO3: Projevila se potřeba nabýt nové znalosti v časovém horizontu délky praxe?

VO4: Jak se proměnily priority v oblasti profesních znalostí pedagogů volného času?

VO5: Jak se proměnily priority v náplni nepřímé pedagogické práce?

VO6: Jak vnímají pedagogové volného času svoji profesi dnes oproti minulosti?

4.4 Druh výzkumu

Za účelem úspěšné realizace výzkumu jsme zvolili kvantitativní výzkum, který je prostředkem pro naplnění našeho záměru. Rozvoj profese pedagoga volného času je poměrně širokým tématem, a proto se jako vhodná metoda pro sběr dat jeví dotazník. Při jeho tvorbě jsme vycházeli z odborné literatury.

Dotazník se skládá celkem ze šesti částí. V úvodní, nečíslované části, jsou zjišťovány základní údaje o respondentech. První část dotazníku se zabývá orientací pedagogů volného času v legislativě. Tato část plní spíše průzkumnou roli. Druhá část dotazníku řeší profesní znalosti pedagogů volného času a nutnost rozšiřování vzdělání. Třetí část dotazníku se zabývá sedmi základními profesními znalostmi, které jsou definovány v podkapitole 3.6. Respondenti řadí profesní znalosti podle toho, jakou důležitost podle nich hrály v minulosti a jakou hrají dnes. Čtvrtá část dotazníku se zabývá náplní práce. Zajímá nás, k jakým proměnám došlo v nepřímé pedagogické činnosti z hlediska toho, kolik času jednotlivé úkony zabíraly v minulosti a dnes. Výčet nepřímé pedagogické činnosti je definován v podkapitole 3.5. Pátá část dotazníku nahlíží na vnímání profese pedagoga volného času. Zajímá nás, jak sami pedagogové vnímají svoji profesi v průběhu několika let. Dotazník tvoří přílohu č. 1, náhodně vybraný dotazník od respondentů představuje přílohu č. 2

4.5 Výzkumný soubor

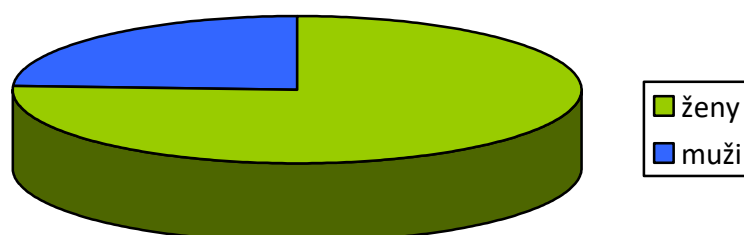
Výzkumný soubor představují všichni pedagogové volného času z celé České republiky. Z tohoto souboru byl na základě záměrného výběru vytvořen soubor výběrový, respektive osloveni byli všichni pedagogové volného času pracující ve střediscích volného času a domech dětí a mládeže formou e-mailové korespondence, avšak v souladu s cílem výzkumu byli vybráni jen interní pedagogové s délkou praxe více než 10 let. Takový výběr vzorku

splňuje požadavek na komplexní informace o profesi pedagoga volného času v hodnotném časovém horizontu.

Dotazník byl rozeslán na všechna dostupná střediska volného času a domy dětí a mládeže po celé České republice. Jedná se o 319 institucí. Podle ministerských statistik z roku 2015/2016 zde pracovalo 2.148 pedagogů volného času. Vrátilo se 318 dotazníků, což tvoří návratnost 14,80 %, přičemž 36 dotazníků bylo vyřazeno pro nedostatečnou délku praxe.

Celkový počet respondentů tak činí 282. Jedná se o 68 mužů a 214 žen. Výšečový graf č. 1 toto rozložení znázorňuje a částečně poukazuje také na feminizaci neboli genderovou dimenzi práce pedagogů volného času.

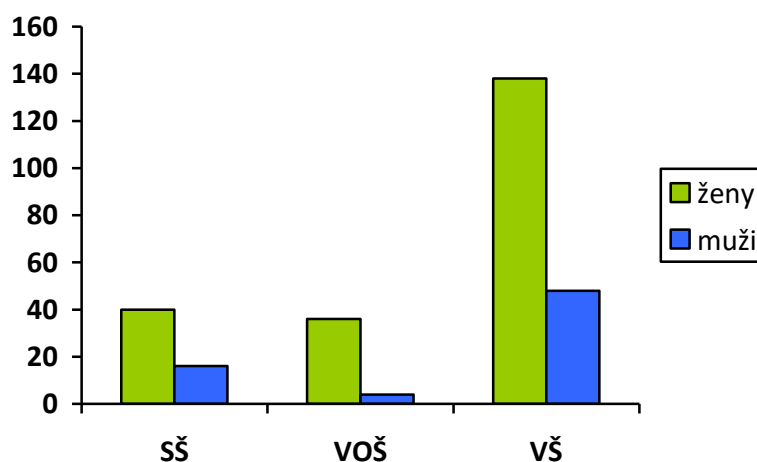
Graf. č. 1: Rozložení výzkumného souboru podle pohlaví

Zdroj: vlastní tvorba

Výzkumný soubor tvoří respondenti s různými stupni vzdělání. Nejpočetněji zastoupeni jsou vysokoškoláci, celkem 186 respondentů (48 mužů, 138 žen), následují středoškoláci v počtu 56 respondentů (16 mužů, 40 žen) a respondentů s vyšším odborným vzděláním odpovídělo 40 (4 muži, 36 žen). Rozložení respondentů podle vzdělání znázorňuje graf č. 2.

Graf. č. 2: Rozložení výzkumného souboru podle vzdělání

Zdroj: vlastní tvorba

Obory vzdělání, které pedagogové udávali, byly natolik rozličné, že jsme je za účelem snadnějšího třídění dat rozčlenili do několika kategorií. Konkrétně na vzdělání v oboru učitelství pro mateřské, základní a střední školy; vychovatelství; sociální pedagogika; pedagogika volného času; doplňkové vzdělání ve smyslu minimálních 120 hod; kombinace a víceoborová studia; neuvedeno.

Nejčastěji byla udávána kategorie kombinace a víceoborová studia, například manažerství pro školské organizace nebo rekreologie. Tak odpovědělo 52 respondentů (42 žen, 10 mužů). Následovalo doplňkové studium pedagogiky v počtu 52 respondentů (34 žen, 18 mužů), vychovatelství v počtu 50 (38 žen, 12 mužů). Další rozložení přehledně zobrazuje tabulka č. 1 na následující straně.

Tabulka č. 1: Respondenti podle oboru vzdělání

Obor	Muži	Ženy	Celkem	Relativní četnost
Kombinace a víceobory	10	42	52	18,44 %
Doplňkové studium	18	34	52	18,44 %
Vychovatelství	12	38	50	17,73 %
Učitelství pro SŠ	4	24	28	9,93 %
Učitelství pro ZŠ	14	14	28	9,93 %
Sociální pedagogika	2	24	26	9,22 %
Učitelství pro MŠ	4	20	24	8,51 %
Pedagogika vol. času	0	12	12	4,26 %
Neuvedeno	4	6	10	3,55 %
Celkový součet	68	214	282	100 %

Zdroj: vlastní tvorba

Respondenti dále odpovídali na otázku, zda po celou dobu pedagogické praxe působí jako interní pedagogové volného času. Celkem 160 respondentů (128 žen, 32 mužů) působí po celou dobu svého zaměstnání jako interní pedagog volného času a 122 respondentů (86 žen, 36 mužů) bylo zaměstnáno i v jiné instituci či zařízení.

Celkem 278 respondentů, což představuje 89,68 % z celku, také uvedlo, že jsou zaměstnáni v DDM nebo SVČ zřízeném obcí, městem nebo krajem. Dva respondenti uvedli, že jsou zaměstnáni v soukromém zařízení pro volný čas a 30 respondentů uvedlo, že pracují v jiné instituci, než je DDM či SVČ. Jedná se o 9,68 % dotazovaných. Respondenti odpovídali na otázku, v jakém školském zařízení pro volný čas jsou nebo byli zaměstnáni jako interní pedagogové volného času.

Z výše uvedeného vyplývá, že výzkumný vzorek tvoří převážně vysokoškolsky a různorodě vzdělané ženy působící jako interní pedagožky volného času ve veřejných školských zařízeních pro zájmové vzdělávání.

4.6 Analýza a interpretace dat

Výzkumným šetřením bylo získáno velké množství dat, k jejichž zpracování bylo využito programu Microsoft Excel, dále jsme využili metody výčtu. Pro zpřehlednění a znázornění byla data uspořádána do tabulek nebo znázorněna v grafech.

4.6.1 Část dotazníku – legislativa

Vztahem pedagogů volného času k legislativě se zabývala první část dotazníku, konkrétně položky označené čísly 1., 1.1., 1.2., 1.3., 1.4. Jak bylo uvedeno v teoretické části, pedagogové volného času by měli mít přehled o platné legislativě a měli by se v ní umět orientovat. Cílem této části dotazníku je zmapovat chápání platné legislativy pedagogy volného času ve vztahu k jejich profesi.

Otázka 1. – Uveďte, zda jste v průběhu Vaší pedagogické praxe zaznamenali nějaké legislativní změny, týkající se pracovníků působících ve volnočasovém vzdělávání. Z odpovědí uvedených v tabulce č. 2 je patrné, že 92,91 % respondentů změny v legislativě zaznamenalo.

Tabulka č. 2: Legislativní změny ve volnočasovém vzdělávání

Odpověď	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
Ano	60	60	88,24 %	202	202	94,39 %	262	92,91 %
Ne	8	68	11,76 %	8	210	3,74 %	16	5,67 %
Nevím	0	68	0,00 %	4	214	1,87 %	4	1,42 %
Celkem	68	x	100 %	214	x	100 %	282	100 %

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka 1.1. – Vnímáte tyto změny jako dostačující pro plnohodnotný rozvoj profese pedagoga volného času? Z odpovědí uvedených v tabulce č. 3 je zřejmé, že 56,74 % respondentů chápe změny v legislativě jako nedostačující.

Tabulka č. 3: Dostatečnost legislativních změn pro rozvoj profese

Odpověď	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
Ano	4	4	5,88 %	54	54	25,23 %	58	20,57 %
Ne	46	50	67,65 %	114	168	53,27 %	160	56,74 %
Nevím	18	68	26,47 %	46	214	21,50 %	64	22,70 %
Celkem	68	x	100 %	214	x	100 %	282	100 %

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 1.2. – Vnímáte tyto změny jako pozitivní pro rozvoj profese pedagoga volného času? Otázka navazuje na otázku předchozí a její výsledek se dal očekávat na základě předchozího výsledku. Většina pedagogů volného času nepovažuje proběhlé změny za dostatečné pro rozvoj své profese. Jedná se o 46,81 % respondentů.

Tabulka č. 4: Pozitivnost legislativních změn

Odpověď	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
Ano	18	18	26,47 %	88	88	41,12 %	106	37,59 %
Ne	42	60	61,76 %	90	178	42,06 %	132	46,81 %
Nevím	8	68	24,47 %	36	214	16,82 %	44	15,60 %
Celkem	68	x	100 %	214	x	100 %	282	100 %

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 1.3. – Je pro Vás současné legislativní ukotvení pedagoga volného času motivující? Odpovědi respondentů jsou také spíše negativní, celkem 59,57 % pedagogů odpovídá, že současné ukotvení pedagoga volného času v legislativě pro ně není motivující.

Tabulka č. 5: Legislativní ukotvení pedagoga volného času – motivace pro mne

Odpověď	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
Ano	6	6	8,82 %	62	62	28,97 %	68	24,11 %
Ne	46	52	67,65 %	112	184	57,01 %	168	59,57 %
Nevím	16	68	23,53 %	30	214	14,02 %	46	16,31 %
Celkem	68	x	100 %	214	x	100 x	282	100 %

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 1.4. – Domníváte se, že současné legislativní ukotvení pedagoga volného času je motivující pro potenciální pedagogy volného času, respektive pro ty, kteří si vybírají své budoucí povolání a nově začínající pedagogy? V souladu s předchozími odpověďmi je i zde postoj k legislativě spíše negativní, celkem 48,94 % respondentů se domnívá, že současné ukotvení pedagoga volného času v legislativě není pro nově začínající pedagogy motivující.

Tabulka č. 6: Legislativní ukotvení pedagoga volného času – motivace pro nově začínající pedagogy

Odpověď	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
Ano	6	6	8,82 %	48	48	22,43 %	54	19,15 %
Ne	34	40	50,00 %	104	152	48,60 %	138	48,94 %
Nevím	28	68	41,18 %	62	214	28,97 %	90	31,91 %
Celkem	68	x	100 %	214	x	100 %	282	100 %

Zdroj: vlastní tvorba

Z tabulky vyplývá, že pouhých 8,82 % mužských a 22,43 % ženských respondentů vnímá současné legislativní ukotvení pedagoga volného času jako motivující pro nově začínající pedagogy.

VO1: JAK PŘÍSTUPUJÍ PEDAGOGOVÉ VOLNÉHO ČASU K PLATNÉ LEGISLATIVĚ?

První část dotazníku představovala průzkum v přístupu pedagogů volného času k legislativnímu ukotvení této profese. Podle zjištěných dat je zřejmé, že respondenti vnímají současnou legislativu spíše negativně, jako nedostačující, málo stimulující a nedostatečně motivující jak pro ně samotné, tak pro nově začínající pedagogy.

4.6.2 Část dotazníku – profesní znalosti

Druhá část dotazníku se zabývá profesními znalostmi pedagogů volného času. Otázka č. 2 se zabývá oblastí, ve které si pedagogové nejvíce rozšiřují své znalosti, a otázka č. 3 se zajímá o to, zda museli pedagogové volného času v důsledku rychlé moderní doby nabýt nějakou novou znalost či dovednost.

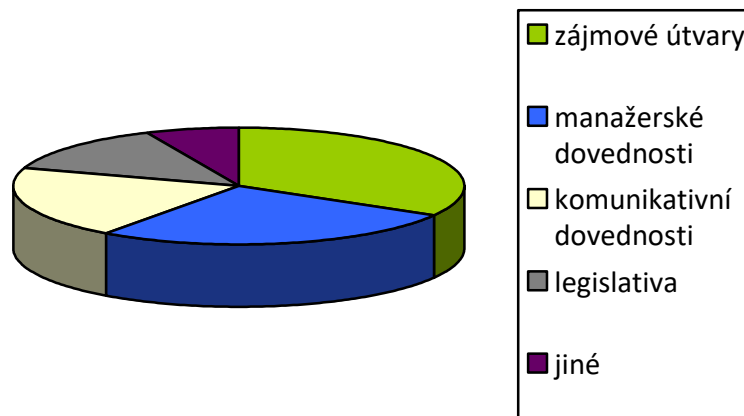
Otázka č. 2 – Uveďte, v jaké oblasti si nejvíce rozšiřujete své vzdělání?

- v oblasti, ve které realizují zájmové útvary (kroužky)
- v oblasti manažerských dovedností
- v oblasti komunikativních dovedností
- v oblasti legislativy
- jiná oblast, uveďte jaká _____

Celkem 214 odpovědí zaznamenala první možnost v podobě rozšiřování vzdělání v oblasti zájmových útvarů, následovala oblast manažerská se 140 odpověďmi, oblast komunikativních dovedností se 128 odpověďmi, oblast legislativy měla 122 odpovědí a jiné oblasti byly označeny 32 respondenty. Zastoupení jednotlivých odpovědí vyobrazuje graf č. 3. Jako

jinou odpověď uváděli respondenti nejčastěji doplnění vzdělání v oblasti počítačů (12 odpovědí), dále nabývání ekonomických znalostí a public relation (po 6ti odpovědích).

Graf. č. 3: Obory podle rozšiřovaných znalostí

Zdroj: vlastní tvorba

Zajímalo nás, jaká je nejvíce preferovaná oblast dalšího vzdělávání volného času a zda existuje souvislost mezi preferovanými oblastmi odbornostního vzdělávání a výší dosaženého vzdělání pedagoga volného času. Proměny odpovědí jsou zaznamenány v tabulkách níže.

Tabulka č. 7: Vzdělávání se v oblasti realizace zájmových útvarů (kroužky)

Kroužky	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
Ano	52	52	76,47 %	162	162	75,70 %	214	75,89 %
Ne	16	68	23,53 %	52	214	24,30 %	68	24,11 %
Celkem	68	x	100 %	214	x	100 %	282	100 %
Kroužky s ohledem na vzdělání	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
SŠ	16	16	30,77 %	34	34	20,99 %	50	23,36 %
VOŠ	2	18	3,85 %	30	64	18,52 %	32	14,95 %
VŠ	34	52	65,38 %	98	162	60,49 %	132	61,68 %
Celkem	52	x	100 %	162	x	100 %	214	100 %

Zdroj: vlastní tvorba

Z první části tabulky je patrné, že se ženy i muži prakticky ve stejném poměru vzdělávají v oblasti realizace kroužků. Druhá část tabulky ukazuje, že vysokoškolsky vzdělané ženy i muži se prakticky ve stejném poměru vzdělávají v oblasti realizace svých kroužků, ale častěji středoškolsky vzdělaní muži se oproti středoškolsky vzdělaným ženám vzdělávají v oblasti působnosti svého oddělení. První možnost v dotazníku označilo celkem 214 respondentů.

Tabulka č. 8: Vzdělávání se v oblasti manažerství

Manažerské dovednosti	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
Ano	36	36	52,94 %	106	106	49,53 %	142	50,35 %
Ne	32	68	47,06 %	108	214	50,47 %	140	49,65 %
Celkem	68	x	100 %	214	x	100 %	282	100 %
Manažerské dovednosti s ohledem na vzdělání	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
SŠ	2	2	6,25 %	12	12	11,11 %	14	10 %
VOŠ	4	6	12,50 %	16	28	14,81 %	20	14,29 %
VŠ	26	32	81,25 %	80	108	74,07 %	106	75,71 %
Celkem	32	X	100 %	108	X	100 %	140	100 %

Zdroj: vlastní tvorba

Z první části tabulky je patrné, že ženy i muži zvolili rovnoměrně odpověď vzdělávání se v oblasti manažerství. Z druhé části tabulky je zřejmé, že rozložení s ohledem na vzdělání je procentuálně prakticky stejné. Druhou možnost v dotazníku označilo 140 respondentů.

Tabulka č. 9: Vzdělávání se v komunikativních dovednostech

Komuni- kativní dovednos- ti	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
Ano	42	42	61,76 %	112	112	52,34 %	154	54,61 %
Ne	26	68	38,24 %	102	214	47,66 %	128	45,39 %
Celkem	68	x	100 %	214	x	100 %	282	100 %
Komuni- kativní dovednos- ti s ohledem na vzdě- lání	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
SŠ	2	2	7,69 %	10	10	9,80 %	12	9,37 %
VOŠ	4	6	15,38 %	16	26	15,69 %	20	15,63 %
VŠ	20	26	76,92 %	76	102	74,51 %	96	75,00 %
Celkem	26	x	100 %	102	x	100 %	128	100 %

Zdroj: vlastní tvorba

Z první části tabulky je patrné, že častěji muži než ženy mají potřebu vzdělávat se v oblasti komunikativních dovedností. Druhá část tabulky ukazuje, že rozložení odpovědí respondentů s ohledem na vzdělání je procentuálně prakticky stejné, rovnoměrně rozložené. Třetí možnost označilo v dotazníku celkem 128 respondentů.

Tabulka č. 10: Vzdělávání se v oblasti legislativy

Legislati- va	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
Ano	38	38	55,88 %	122	122	57,01 %	160	56,74 %
Ne	30	68	44,12 %	92	214	42,99 %	122	43,26 %
Celkem	68	x	100 %	214	x	100 %	282	100 %
Legislati- va s ohledem na vzdě- lání	Muži	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Ženy	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Celkový součet	Relativní četnost
SŠ	4	4	13,3 %	6	6	6,52 %	10	8,20 %
VOŠ	0	4	0,00 %	22	28	23,91 %	22	18,03 %
VŠ	26	30	86,67 %	64	92	69,57 %	90	73,77 %
Celkem	30	x	100 %	92	x	100 %	122	100 %

Zdroj: vlastní tvorba

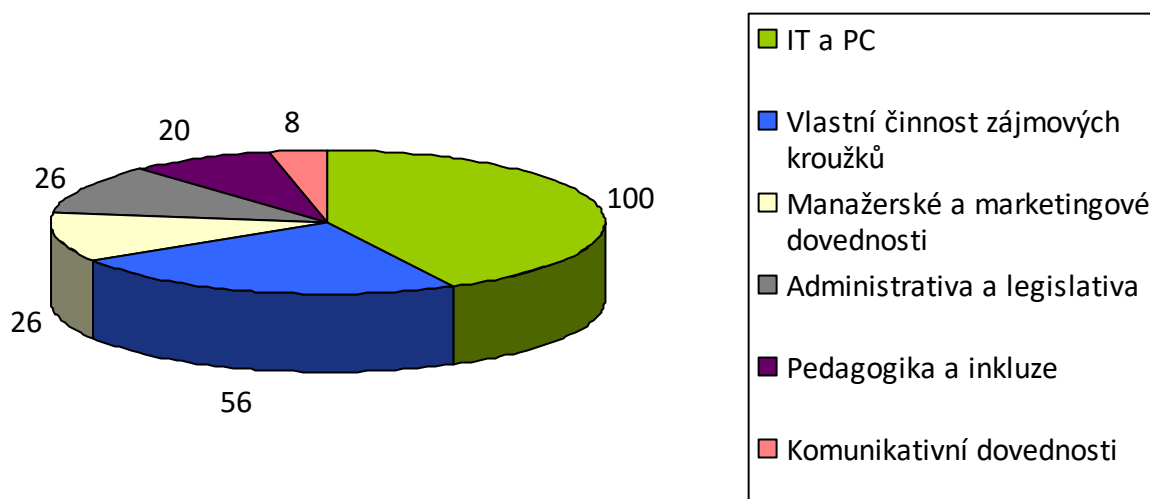
Z první části tabulky vyplývá, že muži i ženy mají prakticky stejné procentuální rozložení v potřebě vzdělávat se v oblasti legislativy. Druhá část tabulky ukazuje, že častěji ženy s vyšším odborným vzděláním mají potřebu se vzdělávat v oblasti legislativy, než muži a naopak častěji vysokoškolsky vzdělaní muži mají potřebu vzdělávat se v oblasti legislativy. Čtvrtou možnost v dotazníku odznačilo 122 respondentů.

Otázka č. 3 – Uveďte, zda se v průběhu Vaší praxe stalo, že jste v důsledku rychlé moderní společnosti museli nabýt nové znalosti a dovednosti?

- ano, jednalo se o: _____
- ne
- nevím, neuvědomuji si

Celkem 212 odpovědí (75,17 %) zaznamenala první možnost. Zda museli nabýt nové znalosti a dovednosti si neuvědomuje 42 respondentů (14,89 %) a 28 respondentů (9,92 %) je přesvědčeno o tom, že žádné nové znalosti a dovednosti nabýt nemuselo. Respondenti uváděli, o jaké oblasti se jednalo. Odpovědi jsou velmi rozličné, a proto jsme je rozřadili do několika kategorií, abychom je mohli lépe rozřadit a graficky zobrazit.

Graf. č. 4: Nabývání nových znalostí a dovedností

Zdroj: vlastní tvorba

VO2: V JAKÝCH OBLASTECH SI PEDAGOGOVÉ VONÉHO ČASU NEJVÍCE ROZŠÍŘUJÍ SVÉ VZDĚLÁNÍ?

Bylo zjištěno, že pedagogové volného času si nejčastěji rozšiřují svoji odbornost, tedy vzdělávají se v aktivitách jim vlastních, které uplatní v zájmových útvarech, jež realizují. Druhou nejvíce žádanou oblastí je oblast manažerských dovedností, následuje oblast komunikativních dovedností a legislativa.

VO3: PROJEVILA SE POTŘEBA NABÝT NOVÉ ZNALOSTI V ČASOVÉM HORIZONTU DÉLKY PRAXE?

Celkem 75,17 % pedagogů uvedlo, že v důsledku rychlé moderní společnosti museli nabýt nové znalosti a dovednosti. Nejčastěji byly uváděny informační technologie a počítače, které jsou dnes už běžně při práci využívány. Dále se pedagogové dovzdělávali v odbornosti svých zájmových útvarů, jelikož každá oblast s postupem času přichází s novými technikami a postupy, obměnami aktivit. Stejně jako u předchozí otázky byly hojně zastoupeny i manažerské a marketingové dovednosti nebo administrativa.

4.6.3 Část dotazníku – profesní znalosti

Otázku profesních znalostí řeší třetí část dotazníku, konkrétně čtvrtá otázka. Respondenti vyjadřovali proměny v prioritách profesních znalostí nutných k výkonu povolání pedagoga volného času tím, že je pocitově řadili od nejdůležitějších po ty méně důležité znalosti za účelem porovnání minulosti a současnosti.

Respondenti seřazovali tyto profesní znalosti (viz. kapitola 3.6.): rozhodovací procesy, aktivitní činnost a její reflexe, vědomosti, dovednosti, zkušenosti, postoje, hodnoty. Číslovkou 1 označovali respondenti ty znalosti, které podle nich byly/Jsou nejdůležitější, naopak číslovka 7 patří těm méně důležitým znalostem.

Nutno podotknout, že z hlediska teorie mají všechny profesní znalosti stejnou hodnotu, protože pouze jejich soubor tvoří celek, podle kterého je možné posuzovat například míru kvality pedagogické činnosti. Zamýšlíme čistě pocitově seřazení, abychom mohli porozumět proměnám v chápání a pojetí profese pedagoga volného času v minulosti a dnes. Zjistíme, které profesní znalosti jsou pro ně při výkonu profese důležité, a které jsou například upozaděny. A zde se otevírá možnost pro další zkoumání – zjistit, proč ta která profesní znalost získala tak nízkou prioritu.

Tabulka č. 11: Posun priorit profesních znalostí

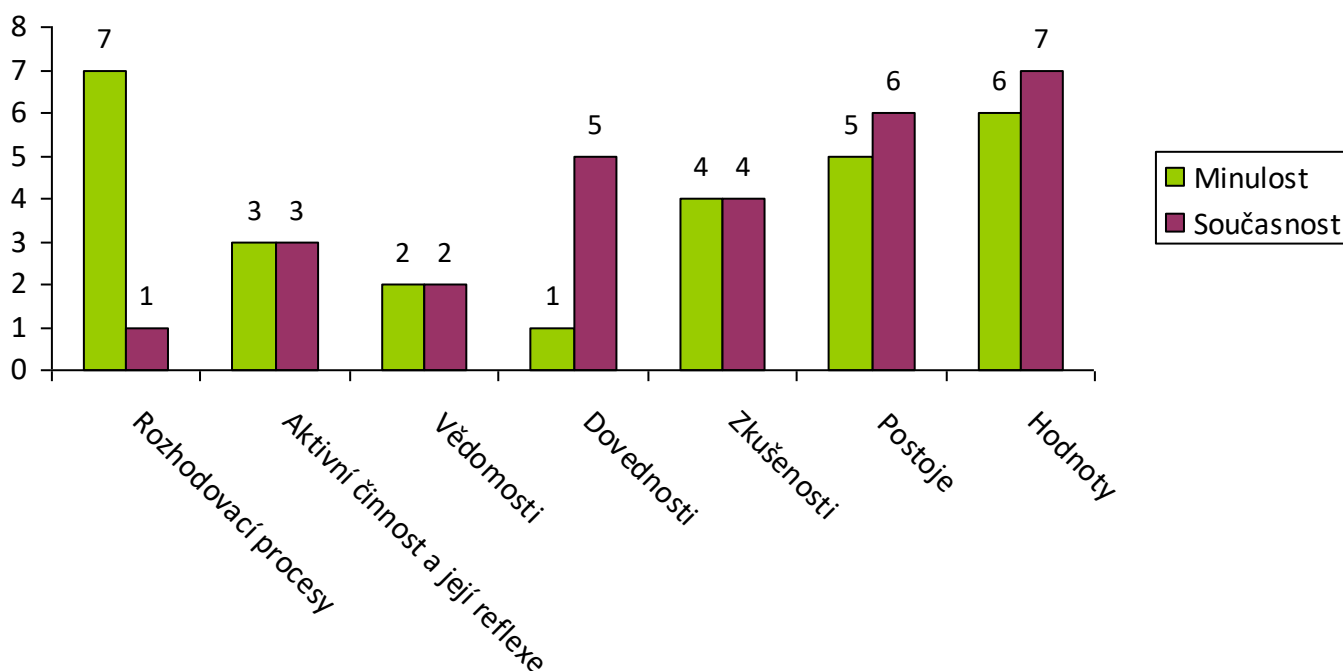
Profesní znalost	Minulost	Současnost
Rozhodovací procesy	7	1
Akti. činnost a její reflexe	3	3
Vědomosti	2	2
Dovednosti	1	5
Zkušenosti	4	4
Postoje	5	6
Hodnoty	6	7

Zdroj: vlastní tvorba

Z tabulky vyplývá, že největší proměnou v prioritách prošly rozhodovací procesy, které se z nejméně důležité profesní znalosti staly znalostí rozhodující. Aktivní činnost a její reflexe, stejně tak jako vědomosti a zkušenosti si drží svoji významnost. Naopak z prioritní znalosti se na pátém místě umístily dovednosti. Zajímavé zobrazení nabízí také sloupcový graf na následující straně.

Je možné, že je tato skutečnost ovlivněna dnešní potřebou provádět rychlá a efektivní rozhodnutí za účelem organizace vlastní práce, práce externích pedagogů a účastníků zájmového vzdělávání.

Graf. č. 5: Profesní znalosti

Zdroj: vlastní činnost

VO4: JAK SE PROMĚNILY PRIORITY V OBLASTI PROFESNÍCH ZNALOSTÍ PEDAGOGŮ VOLNÉHO ČASU?

Ze zjištěných údajů můžeme říci, že největší proměnou z hlediska priorit prošla profesní znalost definovaná jako rozhodovací procesy, která se z posledního místa posunula na žebříčku hodnot úplně nahoru. Rozhodovací procesy sesadily dovednosti, které by měly v minulosti první místo. Drobnou změnou prošly také postoje a hodnoty, které se ale v minulosti i současnosti drží na posledním místě. Stagnuje priorita vědomostí na druhém místě, aktivní činnost a její reflexe taktéž. Tato profesní znalost se drží na třetím místě.

4.6.4 Část dotazníku – náplň práce

Otázku náplně práce řeší čtvrtá část dotazníku, jeho pátá otázka. Respondenti vyjadřovali proměny v náplni práce, která nepatří do přímé pedagogické činnosti stejnou formou, jako v předchozí části. Bylo definováno devět oblastí nepřímé pedagogické práce (viz. 3.5.) a úkolem respondentů bylo určit pořadí činností podle toho, kolik času jim jejich plnění zabí-

ralo v minulosti a kolik v současné době. Číslovkou 1 je označena činnost, která zabírá nejvíce času, naopak číslovkou 9 ta, která zabírá času nejméně.

Bylo definováno těchto devět oblastí nepřímé pedagogické práce: vedení dokumentace a hospitace; výroba letáků a další propagace; jednání s partnery a sponzory; nábor účastníků zájmového vzdělávání; účast na školeních a seminářích; koordinace externích pracovníků; příprava materiálů a metodických pomůcek; vyúčtování a další účetní administrativa; příprava akcí

Tabulka č. 12: Časové rozložení náplně nepřímé pedagogické činnosti

Náplň práce	Minulost	Současnost
Vedení dokumentace, hospitace	5	1
Výroba letáků a další propagace	4	8
Jednání s partnery a sponzory	8	6
Nábor účastníků zájmového vzdělávání	2	3
Účast na školeních a seminářích	7	9
Koordinace externích pracovníků	4	2
Příprava materiálů a metodických pomůcek	3	7
Vyúčtování a další účetní administrativa	6	5
Příprava akcí	1	4

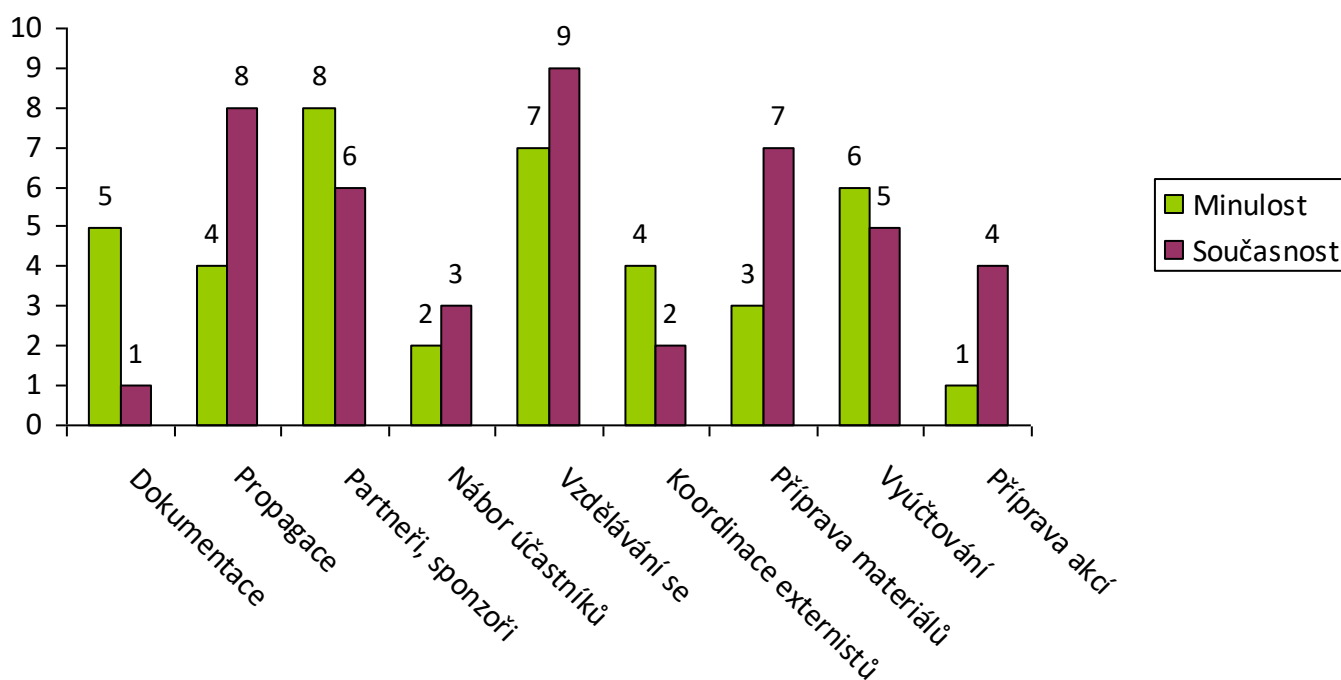
Zdroj: vlastní tvorba

Z tabulky vyplývá, že v minulosti zabírala nejvíce času příprava akcí, následoval nábor účastníků zájmového vzdělávání a příprava materiálů včetně metodických pomůcek. Dnes naopak zabírá nejvíce času dokumentace, koordinace externích pracovníků a nábor účastníků zájmového vzdělávání. Je zřejmé, že stejně tak jako profesní znalosti i náplň práce zaznamenala měnu v prioritách pracovníků. Tyto změny jsou částečně dány jak legislativními nároky, tak nároky zřizovatelů na vedení organizace. Byrokracie zasahuje do všech sfér lidského života a školské instituce zájmového vzdělávání nejsou výjimkou. Pedagogo-

vé volného času tak musí být vybaveni i dobrými manažerskými a organizačními schopnostmi, což koresponduje i s tím, že manažerské dovednosti se řadí na druhé místo v preferovaných oblastech vzdělávání.

Zajímavé grafické znázornění představuje následující graf.

Graf. č. 6: Náplň práce

VO5: JAK SE PROMĚNILY PRIORITY V NÁPLNI NEPŘÍMÉ PEDAGOGICKÉ PRÁCE?

Počet hodin, které musí pedagog volného času věnovat přímé pedagogické činnosti, stanovuje nařízení vlády. Z toho důvodu nás zajímaly právě proměny v náplni nepřímé pedagogické práce. I zde můžeme, stejně jako v otázce předchozí, zaznamenat značné změny. V minulosti zabíralo pedagogům volného času nejvíce časového fondu realizování akcí, dnes se však jedná o vedení dokumentace a hospitace. Na druhém místě se posunula koordinace externích pracovníků a následuje nábor účastníků zájmového vzdělávání. Dnes více, než v minulých letech jsou pedagogové volného času zatíženi administrativou, vedením doku-

mentace a koordinací ostatních pracovníků spíše, než přípravou materiálů a metodických pomůcek nebo přípravou jiných aktivit.

4.6.5 Část dotazníku – vnímání profese pedagoga volného času

Poslední část dotazníku s otázkami č. 6 až 22, se zabývá vnímáním profese pedagoga volného času v minulosti a dnes. Respondenti odpovídali na dané výroky odpověďmi ano, ne, nevím/nedokážu posoudit. Výroky jsou v tabulce zkrácené z důvodu úspory místa, a to následovně:

- čerpám z vnitřní motivace (potřeby, postoje, životní cíle...) = vnitřní motivace
- čerpám z vnější motivace (pobídky, odměny, tresty...) = vnější motivace
- cítím uspokojení potřeby seberealizace = seberealizace
- cítím, že jsem za svoji práci oceněn/a (vedením, okolím...) = ocenění okolím
- cítím, že jsem za svoji práci oceněn/a (plat) = ocenění plat
- cítím, že jsem za svoji práci uznán = uznání za práci
- myslím si, že jsou pedagogové volného času uznáváni kolegy z jiných školských institucí = uznání profese
- svoji práci vnímám jako rozvíjení sebe sama = rozvoj sebe sama
- k mé práci potřebuji IT technologie = potřeba IT technologie
- vyznám se v potřebné administrativě = administrativa
- vyznám se v potřebné legislativě = legislativa
- školské instituce zájmového vzdělávání jsou v systému školství často upozad'ovány = upozad'ování
- je třeba se neustále vzdělávat v různých oblastech = nutnost vzdělání
- volnočasové aktivity se řídí současnými trendy = současné trendy
- rodiče často zasahují do přímé pedagogické činnosti = zásahy rodičů
- rodiče se snaží prosazovat svůj názor na výchovu = prosazování názoru rodičů
- práce pedagoga volného času do velké míry odráží požadavky a přání rodičů = odraz rodiče v práci

Tabulka č. 13: Vnímání profese pedagoga volného času

Zkrácený výrok	Minulost			Relativní četnost			Současnost			Relativní četnost		
	Ano	Ne	Nevím				Ano	Ne	Nevím			
	Ano	Ne	Nevím	Ano	Ne	Nevím	Ano	Ne	Nevím	Ano	Ne	Nevím
vnitřní motivace	256	26	0	90,78%	9,22%	0,00%	270	12	0	95,74	4,26	0,00%
vnější motivace	166	110	6	58,87%	39,01%	2,13%	172	100	10	60,99%	35,46%	3,55%
seberealizace	252	18	12	89,36%	638,00%	426,00%	242	34	6	85,82%	12,08%	2,13%
ocenění okolím	198	66	18	70,21%	23,40%	6,38%	184	84	14	65,25%	29,79%	4,94%
ocenění plat	146	120	16	51,77%	42,55%	5,67%	146	130	6	51,77%	46,10%	2,13%
uznání za práci	164	90	28	58,16%	31,91%	9,93%	174	86	22	61,70%	30,50%	7,80%
uznání profese	92	122	68	32,62%	43,26%	24,11%	60	174	48	21,28%	61,70%	17,02%
rozvoj sebe sama	238	20	24	84,40%	7,09%	8,51%	254	26	2	90,07%	9,22%	0,71%
potřeba IT technologie	102	168	12	36,17%	59,57%	4,26%	276	6	0	97,87%	2,13%	0,00%
administrativa	174	86	22	61,70%	30,50%	7,80%	262	14	6	92,91%	4,96%	2,13%
legislativa	92	146	44	32,62%	51,77%	15,60%	212	48	22	75,18%	17,02%	7,80%
upozadování	148	54	80	52,48%	19,15%	28,37%	244	26	12	86,52%	9,22%	4,26%
nutnost vzdělávání	230	26	26	81,56%	9,22%	9,22%	278	4	0	98,58%	1,42%	0,00%
současné trendy	234	30	18	82,98%	10,64%	6,38%	268	4	10	95,04%	1,42%	3,55%
zásahy rodičů	56	194	32	19,86%	68,79%	11,35%	156	110	16	55,32%	39,01%	5,67%
prosazování názoru rodičů	74	170	38	26,24%	60,28%	13,48%	192	74	16	68,09%	26,24%	5,67%
odraz rodiče v práci	108	126	48	38,30%	44,68%	17,02%	202	58	22	71,63%	20,57%	7,80%

Zdroj: vlastní tvorba

- **Na výrok:** čerpám z vnitřní motivace (potřeby, postoje, životní cíle...), by v minulosti odpovědělo 79,41 % mužů a 94,39 % žen kladně, oproti tomu dnes by odpovědělo kladně 94,12 % mužů a 96,26 % žen. U mužů se jedná se o poměrně velký nárůst ve vnímání své vnitřní motivace, tato změna koresponduje s teoretickými východisky, kdy by činnost pedagoga měla vycházet především z vnitřní motivace.
- **Na výrok:** čerpán z vnější motivace (pobídky, odměny, tresty...), by v minulosti odpovědělo kladně 55,88 % mužů a 59,81 % žen, naopak dnes by odpovědělo kladně 70,59 % mužů a 57,94 % žen. Dalo by se říci, že muži jsou v českém feminizovaném školství velmi žádaní, a proto je možné, že se vedení institucí více zaměřuje na kladné pobídky.

- **Na výrok:** cítím uspokojení potřeby seberealizace, by v minulosti odpovědělo 88,24 % mužů a 89,72 % žen kladně. Dnes by kladně odpovědělo menší procento mužů, celých 79,41 % a 87,85 % žen. Můžeme konstatovat, že míra uspokojení z vykonávané činnosti zůstává i při mírném poklesu na vysoké úrovni.
- **Na výrok:** cítím, že jsem za svoji práci oceněn/a (vedením, okolím...), by v minulosti odpovědělo kladně 67,65 % mužů a 71,03 % žen, v současnosti by kladně odpovídalo 55,88 % mužů a 68,22 % žen. Dochází taktéž k mírnému poklesu.
- **Na výrok:** cítím, že jsem za svoji práci oceněn/a (plat), by v minulosti odpovědělo kladně 47,06 % mužů a 53,27 % žen, naopak k poklesu co se týče spokojenosti s platem, došlo u mužů, ti jsou v současné době spokojeni na 38,24 %, avšak ženy jsou spokojenější. Kladně se vyjádřilo 56,07 % žen. Tato skutečnost částečně odráží rozložení výzkumného souboru z hlediska vzdělání, jelikož platy ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání se řídí platovými tabulkami, ale abychom mohli toto potvrdit, potřebovali bychom znát přesnou délku praxe, jelikož ta se ve výši platu pedagoga volného času také odráží.
- **Na výrok:** cítím, že jsem za svoji práci uznán, by se v minulosti vyjádřilo kladně 58,82 % mužů a 57,94 % žen. V současné době se muži cítí méně uznáni, než ženy. U mužů pocit uznání klesl na 50 %, kdežto u žen vzrostl na 65,42 %.
- **Na výrok:** myslím si, že jsou pedagogové volného času uznáváni kolegy z jiných školských institucí, by v minulosti odpovědělo kladně 44,12 % mužů a pouze 28,97 % žen. V současné době si jen 14,71 % mužských respondentů myslí, že je profese pedagoga volného času uznávána kolegy z jiných školských institucí a jen 23,36 % žen odpovídá kladně. V celkovém součtu si pak pouhých 21,28 % respondentů myslí, že je jejich profese uznávána jinými pedagogickými profesemi. Tato skutečnost je pravděpodobně dána tím, že učitelé chápou domy dětí a mládeže pouze jako prostředky ke hře, vzdělávací a výchovný aspekt příliš nevnímají.
- **Na výrok:** svoji práci vnímám jako rozvíjení sebe sama, by v minulosti odpovědělo 85,29 % mužů a 84,11 % žen kladně, naopak snížení dochází opět u mužů, kdy v současné době odpovídá kladně 76,47 % mužů a ke zvýšení dochází u žen, kdy kladně odpovídá 94,39 % respondentů. Toto zjištění je velmi pozitivní a korespon-

duje s teoretickými východisky i se zjištěním v prvním bodě, tedy v otázce vnitřní motivace.

- **Na výrok:** k mé práci potřebuji IT technologie, by v minulosti odpovědělo 44,12 % mužů kladně a 33,64 % žen. V současné době se potřeba IT technologií zesílila, takže 97,06 % mužů a 98,13 % žen udává, že se bez práce s počítačem nelze obejít.
- **Na výrok:** vyznám se v potřebné administrativě, by v minulosti odpovědělo 61,76 % mužů a 61,68 % žen kladně, kdežto v současné době kladně odpovídá 85,29 % mužů a 95,33 % žen. Tato skutečnost koresponduje i s otázkou náplně práce, kdy se v současné době na prvním místě v prioritě nepedagogických činností umístilo zpracovávání dokumentace. Pedagogové jsou tak nuceni se administrativou více zabývat a chápát dílčí úkony.
- **Na výrok:** vyznám se v potřebné legislativě, by v minulosti odpovědělo kladně pouhých 29,41 % mužů a 33,64 % žen. Orientace v legislativě rapidně vzrostla. V současné době kladně odpovídá 79,41 % mužských a 73,83 % ženských respondentů.
- **Na výrok:** školské instituce zájmového vzdělávání jsou v systému školství často upozad'ovány, by v minulosti odpovědělo kladně 44,12 % mužů a 55,14 % žen. Dnes však kladně odpovídá 85,29 % mužů a 86,92 % žen. Tato odpověď částečně koresponduje i s vnímáním profese pedagoga volného času jako méně uznávaného mezi kolegy z jiných školských zařízení.
- **Na výrok:** je třeba se neustále vzdělávat v různých oblastech, by v minulosti odpovědělo kladně 70,59 % mužů a 85,05 % žen. Potřeba neustálého dovzdělávání se pedagogů se promítla i ve vnímání, jelikož v současné době kladně odpovídá 94,12 % mužů a 100 % žen.
- **Na výrok:** volnočasové aktivity se řídí současnými trendy, by v minulosti kladně odpovědělo 82,35 % mužů a 83,18 % žen. Dnes se míra přesvědčení o promítání trendů do zájmového vzdělávání zvedla na 97,06 % u mužů a 94,39 % u žen. Toto tvrzení koresponduje s požadavkem účastníků zájmového vzdělávání na aktuálnost.
- **Na výrok:** rodiče často zasahují do přímé pedagogické činnosti, by v minulosti odpovědělo 26,47 % mužů a 17,76 % žen kladně. V současné době kladně odpovídá

61,76 % mužských a 53,27 % ženských respondentů. V celkovém souhrnu se pak 55,32 % respondentů domnívá, že rodiče často zasahují do přímé pedagogické činnosti.

- **Na výrok:** rodiče se snaží prosazovat svůj názor na výchovu, by v minulosti kladně odpovědělo 38,24 % mužů a 22,43 % žen. Naopak v současné době došlo k velké změně ve vnímání především u mužů. Kladně odpovídá 85,29 % mužských a 62,62 % ženských respondentů.
- **Na výrok:** práce pedagoga volného času do velké míry odráží požadavky a přání rodičů, by v minulosti kladně odpovědělo 50 % mužů a 34,58 % žen. I tady dochází k nárůstu a změně ve vnímání. V současné době kladně odpovídá 76,47 % mužů a 70,09 % žen. Z posledních tří výroků je zřejmé, že rodiče víc než v minulosti mají tendenci zasahovat do činnosti pedagogů a řídit volný čas dětí.

VO6: JAK VNÍMAJÍ PEDAGOGOVÉ VOLNÉHO ČASU SVOJI PROFESI DNES OPROTI MINULOSTI?

Co se týká vnitřní a vnější motivace i potřeby seberealizace, jsou pedagogové volného času spokojeni. Ze získaných údajů můžeme říci, že ženy i muži čerpají z vnitřní, ale i vnější motivace a také úroveň uspokojení potřeby seberealizace je nadprůměrná. Stejně tak je dobře vnímána i možnost rozvíjet sebe sama, která je této profesi vlastní.

Potřeba ocenění okolím i vedením, stejně tak jako potřeba uznání vlastní práce, se drží mírně nad 50 %. Z celkového součtu respondentů si 21,28 % myslí, že je jejich profese uznávána jinými pedagogickými profesemi, respektive pedagogové volného času mají za to, že jejich profese není uznávána, ba dokonce se domnívají, že jsou školské instituce zájmového vzdělávání v systému školství často upozadovány.

Oproti minulým létům došlo k velké změně ve vnímání zásahu rodičů do pedagogické činnosti, prosazování jejich názorů na výchovu ve výchovně-vzdělávacím procesu. Rodiče mají dnes více, než v minulosti potřebu ovlivňovat volný čas dětí a mládeže i uvnitř organizace.

4.6.6 Shrnutí

V souladu s cílem výzkumu a výzkumnými otázkami jsme provedli výzkumné šetření formou dotazníku. Domníváme se, že výzkum proběhl úspěšně a na všechny výzkumné otázky bylo zodpovězeno.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zaměřuje na problematiku volného času, konkrétně se zabývá profesí pedagoga volného času. Cílem práce je zmapovat rozvoj profese pedagoga volného času v časovém rozmezí více, než deset let v porevolučním období.

Práce je rozdělená na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zabývá vývojem pedagogiky volného času a středisek volného času na území České republiky, charakterizuje platnou legislativu, dále rozebírá osobnost pedagoga volného času a jeho předpoklady pro výkon povolání, definuje sedm profesních znalostí. Teoretická východiska se opírají o odbornou literaturu a internetové zdroje zaměřené na dané téma. Praktická část představuje výzkum.

Za účelem naplnění stanovených cílů práce a zodpovězení na výzkumné otázky jsme zvolili kvantitativní druh výzkumu, kdy se metodou sběru dat stal dotazník. Výzkumný soubor představují interní pedagogové volného času zaměstnaní ve střediscích volného času s více než 10 lety praxe.

Z výzkumu vyplývá, že pedagogové volného času jsou vůči současnému ukotvení profese v legislativě spíše negativní, považují ji za nedostatečnou, málo motivující pro ně samotné i potenciální pedagogy volného času. V důsledku moderní doby jsou pedagogové nuceni se vzdělávat a nabývat nových dovedností, především v oblasti manažerské a oblasti komunikace, dále získávají odborné znalosti v práci s informačními technologiemi, které označují jako nezbytné pro výkon své profese v dnešní době. Co se týká profesních znalostí, ty v průběhu let zaznamenaly proměny v prioritách. Dnes jsou více než v minulosti upřednostňovány rozhodovací procesy, naopak hodnoty a postoje pedagogů zůstávají na posledních místech. Zde se otevírá možnost dalšího zkoumání, zjistit, proč jsou profesní znalosti řazeny právě tak, když i postoje a hodnoty mají v práci s dětmi a mládeží velký význam. Nepřímá pedagogická práce prošla také určitými změnami. V současné době jsou oproti minulosti prioritní činnosti spíše manažerské, než pedagogické, tedy vedení dokumentace a hospitace nebo koordinace externích pracovníků. To je dáno zátěží byrokracie a administrativy, která je dnes protkaná téměř každým povoláním.

Stávající pedagogové volného času mají ke své profesi kladný vztah, jsou dobře motivováni vnitřně i zvenčí. Nejsou sice příliš spokojeni s oceněním a uznáním za svoji práci, jsou

si ale vědomi toho, že rozmanitost činností ve střediscích volného času jim pomáhá se rozvíjet a sebevzdělávat.

Profese pedagoga volného času prošla v průběhu desetiletí proměnami spíše v oblasti pracovního uspořádání, organizace práce a pracovních priorit. Na tyto změny reagují pedagogové volného času seberozením a sebevzděláváním, nezůstávají proti moderní době pozadu. Podnětem k dalšímu výzkumu může být otázka, kam by oni sami chtěli, aby jejich profese směřovala v budoucnu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] 1. Krajská konference pedagogů volného času. Desky a průvodní materiál konference pedagogů Zlínského kraje, 2016
- [2] *Asociace vzdělavatelů pedagogů volného času* [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <http://www.avpvc.cz/asociace.htm>
- [3] BLÁHOVÁ P., FAIRFERLÍKOVÁ V., 2012. *Osobnost pedagoga* [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z http://www.ddmtrinec.cz/Content/Files/Akce%201/Sudium%20pedagogiky/2_osobnost_pedagoga.pdf
- [4] CIPRO, Miroslav. *Výchova v socialismu*. Praha: Orbis, 1976. ISBN 11-001-77.
- [5] ČERMÁK, Josef. *Nové universum A-Z: všeobecná encyklopedie*. V Praze: Knižní klub, 2003. Universum (Knižní klub). ISBN 80-242-1069-X.
- [6] HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- [7] HOFBAUER, Břetislav. KOUTOUČ, Svatopluk. *Rozbor současné situace a prognóza dalšího rozvoje domů dětí a mládeže v ČSSR*. Praha: Ústřední dům dětí a mládeže Julia Fučíka, 1968.
- [8] JANKULA, R., Kurz hlavních vedoucích dětských táborů. Kurz akreditovaný MŠMT. (přednáška) SEV Maršov u Uherského Brodu, 13.4.2011.
- [9] JANSÁ, Petr. *Pedagogika sportu*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2026-8.
- [10] KAPLÁNEK, Michal. *Čas volnosti – čas výchovy: Pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.
- [11] KNAPÍK, Jiří a kol. *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě, Ústav historických věd OPAVA 2014. ISBN 978-80-7510-057-3
- [12] KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9

- [13] KOHNOVÁ, Jana. *Profesní rozvoj učitelů a cíle školního vzdělávání*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7290-625-3.
- [14] MACEK, Milan a Bedřich HÁJEK. *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání: Soubor metodických textů k činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže, školních klubů, školních družin*. 2. aktualizované vydání. Praha, 2002.
- [15] MACEK, Milan a Jaroslav TUČEK. *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání 3: Soubor metodických textů k činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže, školních klubů a školních družin*. Odbor pro mládež MŠMT jako metodická publikace pro vnitřní potřebu ministerstva, krajů, měst, obcí, škol a školských zařízení: Čihák tisk, 2003.
- [16] MAROON, Istifan, 2012. *Syndrom vyhoření u sociálních pracovníků: teorie, praxe, kazuistiky*. Překlad Kateřina Lepičová. Praha: Portál. ISBN 978-802-6201-809.
- [17] MŠMT ČR: Novela zákona o pedagogických pracovnících. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: platne_zneni_zakona_o_pedagogickych_pracovnicich_12_1_2016.pdf* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/novela-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>
- [18] MŠMT ČR: Odbor pro mládež. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/odbor-pro-mladez>
- [19] MŠMT ČR. *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy: Rada pro zájmové vzdělávání* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/rada-pro-zajmove-vzdelavani-1>
- [20] MŠMT ČR: Střediska volného času. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: www.msmt.cz/mladez/strediska-volneho-casu
- [21] MŠMT ČR: Zájmové vzdělávání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>
- [22] MUSIL, Roman. *Pedagogika pro střední školy*. Praha: Informatorium spol.s.r.o. 2015. ISBN 987-80-7333-107-8

- [23] NAKONEČNÝ, Milan. Encyklopedie obecné psychologie. 2. rozšíř. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7.
- [24] *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8
- [25] NIDM - Národní institut dětí a mládeže: Zájmové a neformální vzdělávání. Slučování NIDM s NIDV [online]. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: www.znv.nidv.cz
- [26] NĚMEC, Jiří a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3
- [27] OBERHUEMER, Pamela a Michaela ULICH. *Working with Young Children in Europe: Provision and Staff Training*. SAGE, 1997. ISBN 1446240606, 9781446240601. Dostupné také z: https://books.google.cz/books?id=QmohuBX4hBgC&dq=leisure+time+educator&hl=cs&source=gbs_navlinks_s
- [28] PÁVKOVÁ, Jiřina a Břetislav HOFBAUER. *Pedagogika volného času: současné trendy*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.
- [29] PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: Teorie a praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Vyd.2. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-569-5
- [30] ŠVINGALOVÁ, Dana. *Stres a "vyhoření" u profesionálů pracujících s lidmi*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. 2006 ISBN 80-737-2105-8.
- [31] VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-2473357-9
- [32] VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Volný čas a pedagogika zážitku*, Masarykova univerzita, Brno 1992. ISBN 80-210-0428-2
- [33] VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*. 2. doplněné a upravené vydání. Brno: Print-Typia Brno, spol.s.r.o. 2001. ISBN 80-86384-00-4

- [34] *Zákony pro lidi: 74/2005 Sb., Vyhláška o zájmovém vzdělávání* [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-74>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

DDM	Dům dětí a mládeže
DPM	Domy pionýrů a mládeže
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NIDM	Národní institut dětí a mládeže
NIDV	Národní institut dalšího vzdělávání
SVČ	Středisko volného času

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Rozložení výzkumného souboru podle pohlaví	str. 42
Graf č. 2: Rozložení výzkumného souboru podle vzdělání	str. 43
Graf č. 3: Obory podle rozšiřovaných znalostí	str. 49
Graf č. 4: Nabývání nových znalostí a dovedností	str. 54
Graf č. 5: Profesní znalosti	str. 57
Graf č. 6: Náplň práce	str. 59

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Respondenti podle oboru vzdělání	str. 44
Tabulka č. 2: Legislativní změny ve volnočasovém vzdělávání	str. 45
Tabulka č. 3: Dostatečnost legislativních změn pro rozvoj profese	str. 46
Tabulka č. 4: Pozitivnost legislativních změn	str. 46
Tabulka č. 5: Legislativní ukotvení pedagoga volného času – motivace pro mne	str. 47
Tabulka č. 6: Legislativní ukotvení pedagoga volného času – motivace pro nově začínající pedagogy	str. 47
Tabulka č. 7: Vzdělávání se v oblasti realizace zájmových útvarů (kroužky)	str. 50
Tabulka č. 8: Vzdělávání se v oblasti manažerství	str. 51
Tabulka č. 9: Vzdělávání se v oblasti komunikativních dovedností	str. 52
Tabulka č. 10: Vzdělávání se v oblasti legislativy	str. 53
Tabulka č. 11: Posun priorit profesních znalostí	str. 56
Tabulka č. 12: Časové rozložení náplně nepřímé pedagogické činnosti	str. 58
Tabulka č. 13: Vnímání profese pedagoga volného času	str. 61

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Dotazník od respondentů

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Univerzita T. Bati ve Zlíně, Fakulta Humanitních studií
Mgr. Sociální pedagogika

VÝZKUM Z OBLASTI VOLNÉHO ČASU ROZVOJ PROFESE PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU

Vážené kolegyně a kolegové,
jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a v rámci své diplomové práce realizuji **výzkum na téma rozvoj profese pedagoga volného času**. Zaměřuji se na interní pedagogy zaměstnané ve školských zařízeních pro volný čas, kteří praktikují déle než 10 let.

Cílem výzkumu je zmapovat rozvoj profese pedagoga volného času v České republice.

Žádám Vás touto cestou o pomoc při realizaci výzkumu a předem Vám děkuji za čas a trpělivost věnovanou vyplňování dotazníku.

- Ivana Vladíková

Pokyny pro vyplnění dotazníku: Dotazník obsahuje čtyři okruhy otázek, na které se odpovídá kombinovanou formou. Odpovědi se křížkují do příslušných políček nebo jsou jim přiřazovány hodnoty podle zadání.

A)	Uvedte Vaše pohlaví:
☐	žena
☐	muž

B)	Uvedte, jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:
☐	střední vzdělání
☐	vyšší odborné vzdělání
☐	vysokoškolské vzdělání

C)	Napište, v jakém studijním oboru jste získal/a pedagogické vzdělání:
<input type="text"/>	

D)	Uvedte délku Vaší pedagogické praxe:
☐	do 5 let
☐	5 až 10 let
☐	více než 10 let

E)	Uvedte, zda po celou dobu Vaší pedagogické praxe působíte jako interní pedagog volného času:
☐	ano
☐	ne

F)	Uvedte, v jakém školském zařízení pro volný čas jste nebo jste byl/a zaměstnán/a (v případě, že jste přecházeli od zaměstnavatele k zaměstnavateli) jako pedagog volného času?
	DDM, SVČ, CVČ, Stanice zájmových činností zřizované obcí, městy, kraji
	Soukromé školské zařízení, uveďte jaké: _____
	Jiné zařízení, kde jsem zaměstnán jako pedagog volného času: _____

Jestliže jste v předchozích šesti otázkách odpověděl/a, že jste zaměstnán/a ve školském zařízení pro volný čas jako interní pedagog volného času s více než 10 lety pedagogické praxe, pokračujte, prosím, ve vyplňování dotazníku.

LEGISLATIVA

1.	Uvedte, zda jste v průběhu Vaší pedagogické praxe zaznamenali nějaké legislativní změny, týkající se pracovníků působících ve volnočasovém vzdělávání.
	ano
	ne
	nevím, nedokážu posoudit

1.1	Vnímáte tyto změny jako dostačující pro plnohodnotný rozvoj profese pedagoga volného času?
	ano
	ne
	nevím, nedokážu posoudit

1.2	Vnímáte tyto změny jako pozitivní pro rozvoj profese pedagoga volného času?
	ano
	ne
	nevím, nedokážu posoudit

1.3	Je pro Vás současné legislativní ukotvení pedagoga volného času motivující?
	ano
	ne
	nevím, nedokážu posoudit

1.4	Domníváte se, že současné legislativní ukotvení pedagoga volného času je motivující pro potenciální pedagogy volného času, resp. pro ty, kteří si vybírají své budoucí povolání a nově začínající pedagogy?
	ano
	ne
	nevím, nedokážu posoudit

PROFESNÍ ZNALOSTI

2.	Uveďte, v jaké oblasti si nejvíce rozšiřujete své vzdělání:
	v oblasti, ve které realizuji zájmové útvary (kroužky)
	v oblasti manažerských dovedností
	v oblasti komunikativních dovedností
	v oblasti legislativy
	jiná oblast: _____

3.	Uveďte, zda se v průběhu Vaší praxe stalo, že jste v důsledku rychlé moderní společnosti museli nabýt nové znalosti a dovednosti?
	ano, jednalo se o: _____
	ne
	nevím, neuvědomuji si

4.	Následující otázka nahlíží na tzv.7 základních profesních znalostí (professional knowledge) Zkuste si uvědomit období, ve kterém jste zahajovali svoji pedagogickou činnost a Vaši činnost dnes. Určete pořadí profesních znalostí podle toho, jakou důležitost plnily v minulosti a jakou důležitost plní dnes. Jedná se nám o vyjádření proměn potřeb nutných k výkonu povolání pedagoga volného času - jedničku doplňte k té profesní znalosti, která byla/je nejdůležitější, pokračujte až k nejméně důležité znalosti, která bude mít číslovku 7.		
		minu- lost	dnes
	rozhodovací procesy		
	aktivní činnost a její reflexe		
	vědomosti		
	dovednosti		
	zkušenosti		
	postoje		
	hodnoty		

NÁPLŇ PRÁCE

5.	Následující otázka se zabývá činnostmi, které nepatří do přímé pedagogické práce, ale jsou nezbytnou součástí činnosti pedagoga volného času. Zkuste si uvědomit období, ve kterém jste zahajovali svoji pedagogickou činnosti a Vaši praxi dnes. Určete pořadí činností podle toho, kolik času Vám jejich plnění zabralo v minulosti a dnes. Na prvním místě bude činnost, která Vám zabírala/zabírá nejvíce času.		
		minu- lost	dnes
	vedení dokumentace, hospitace		

výroba letáků a další propagace		
jednání s partnery a sponzory		
nábor účastníků zájmového vzdělávání		
účast na školeních a seminářích		
koordinace externích pracovníků		
příprava materiálů a metodických pomůcek		
vyúčtování a další účetní administrativa		
příprava akcí		

VNÍMÁNÍ PROFESE PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU

Následující tvrzení se zabývají Vaším názorem na profesi pedagoga volného času. Zkuste si uvědomit, jak byste na daný výrok odpověděli v době, kdy jste zahajovali svoji pedagogickou praxi a jak odpovídáte dnes? Do příslušné kolonky uveďte písmena A - ano, N - ne, X - nevím, nedokážu říct.

		minulost	dnes
6.	čerpám z vnitřní motivace (potřeby, postoje, životní cíle...)		
7.	čerpám z vnější motivace (pobídky, odměny, tresty...)		
8.	cítím uspokojení potřeby seberealizace		
9.	cítím, že jsem za svoji práci oceněn/a (vedením, okolím...)		
10.	cítím, že jsem za svoji práci oceněn/a (plat)		
11.	cítím, že jsem za svoji práci uznán/a		
12.	myslím si, že jsou pedagogové volného času uznáváni kolegy z jiných školských zařízení		
13.	svoji práci vnímám jako rozvíjení sebe sama		
14.	k mé práci potřebuji IT technologie		
15.	vyznám se k potřebné administrativě		
16.	vyznám se v potřebné legislativě		
17.	školské instituce zájmového vzdělávání jsou v systému školství často upozadovány		
18.	je třeba se neustále vzdělávat v různých oblastech		
19.	volnočasové aktivity se řídí současnými trendy		
20.	rodiče často zasahují do přímé pedagogické činnosti		
21.	rodiče se snaží prosazovat svůj názor na výchovu		
22.	práce pedagoga volného času do velké míry odráží požadavky a přání rodičů		

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK OD RESPONDENTŮ

Univerzita T. Bati ve Zlíně, Fakulta Humanitních studií
Mgr. Sociální pedagogika

VÝZKUM Z OBLASTI VOLNÉHO ČASU ROZVOJ PROFESE PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU

Vážené kolegyně a kolegové,

jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a v rámci své diplomové práce realizuji výzkum na téma **rozvoj profese pedagoga volného času**. Zaměřuji se na interní pedagogy zaměstnané ve školských zařízeních pro volný čas, kteří praktikují déle než 10 let.

Cílem výzkumu je zmapovat rozvoj profese pedagoga volného času v České republice.

Žádám Vás touto cestou o pomoc při realizaci výzkumu a předem Vám děkuji za čas a trpělivost věnovanou vyplňování dotazníku.

- Ivana Vladíková

Pokyny pro vyplnění dotazníku: Dotazník obsahuje čtyři okruhy otázek, na které se odpovídá kombinovanou formou. Odpovědi se křížkují do příslušných políček nebo jsou jim přiřazovány hodnoty podle zadání.

A)	Uveďte Vaše pohlaví:
☐	žena
☒	muž

B)	Uveďte, jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:
☐	střední vzdělání
☐	vyšší odborné vzdělání
☒	vysokoškolské vzdělání

C)	Napište, v jakém studijním oboru jste získal/a pedagogické vzdělání:
Střední pedagogická škola, Školský management (Bc.), Management vzdělávání (Mgr.)	

D)	Uveďte délku Vaší pedagogické praxe:
☐	do 5 let
☐	5 až 10 let
☒	více než 10 let

E)	Uveďte, zda po celou dobu Vaší pedagogické praxe působíte jako interní pedagog volného času:
☒	ano
☐	ne

F)	Uveďte, v jakém školském zařízení pro volný čas jste nebo jste byl/a zaměstnán/a (v případě, že jste přecházeli od zaměstnavatele k zaměstnavateli) jako pedagog volného času?
☒	DDM, SVČ, CVČ, Stanice zájmových činností zřizované obcí, městy, kraji - DDM
☐	Soukromé školské zařízení, uveďte jaké: _____
☐	Jiné zařízení, kde jsem zaměstnán jako pedagog volného času: _____

Jestliže jste v předchozích šesti otázkách odpověděl/a, že jste zaměstnán/a ve školském zařízení pro volný čas jako interní pedagog volného času s více než 10 lety pedagogické praxe, pokračujte, prosím, ve vyplňování dotazníku.

LEGISLATIVA

1.	Uveďte, zda jste v průběhu Vaší pedagogické praxe zaznamenali nějaké legislativní změny, týkající se pracovníků působících ve volnočasovém vzdělávání.
☒	ano
☐	ne
☐	nevím, nedokážu posoudit

1.1.	Vnímáte tyto změny jako dostačující pro plnohodnotný rozvoj profese pedagoga volného času?
☐	ano
☒	ne
☐	nevím, nedokážu posoudit

1.2.	Vnímáte tyto změny jako pozitivní pro rozvoj profese pedagoga volného času?
☐	ano
☒	ne
☐	nevím, nedokážu posoudit

1.3.	Je pro Vás současné legislativní ukotvení pedagoga volného času motivující?
☐	ano
☒	ne
☐	nevím, nedokážu posoudit

1.4.	Domníváte se, že současné legislativní ukotvení pedagoga volného času je motivující pro potencionální pedagogy volného času, resp. pro ty, kteří si vybírají své budoucí povolání a nově začínající pedagogy?
☐	ano
☒	ne
☐	nevím, nedokážu posoudit

PROFESNÍ ZNALOSTI

2.	Uveďte, v jaké oblasti si nejvíce rozšiřujete své vzdělání:
☐	v oblasti, ve které realizují zájmové útvary (kroužky)
☐	v oblasti manažerských dovedností
☐	v oblasti komunikačních dovedností
☒	v oblasti legislativy
☐	jiná oblast: _____

3.	Uveďte, zda se v průběhu Vaší praxe stalo, že jste v důsledku rychlé moderní společnosti museli nabýt nové znalosti a dovednosti?
☒	ano, jednalo se o: _funkční studium_____
☐	ne
☐	nevím, neuvědomuji si

<p>Následující otázka nahlíží na tzv. 7 základních profesních znalostí (professional knowledge) Zkuste si uvědomit období, ve kterém jste zahajovali svoji pedagogickou činnost a Vaši činnost dnes. Určete pořadí profesních znalostí podle toho, jakou důležitost plnily v minulosti a jakou důležitost plní dnes. Jedná se nám o vyjádření proměn potřeb nutných k výkonu povolání pedagoga volného času - jedničku doplňte k té profesní znalosti, která byla/je nejdůležitější, pokračujte až k nejméně důležité znalosti, která bude mít číslovku 7.</p>			
4.		minulost	dnes
	rozhodovací procesy	7	1
	aktivní činnost a její reflexe	3	5
	vědomosti	2	6
	dovednosti	1	7
	zkušenosti	4	4
	postoje	5	2
	hodnoty	6	3

NÁPLŇ PRÁCE

<p>Následující otázka se zabývá činnostmi, které nepatří do přímé pedagogické práce, ale jsou nezbytnou součástí činnosti pedagoga volného času. Zkuste si uvědomit období, ve kterém jste zahajovali svoji pedagogickou činnost a Vaši praxi dnes. Určete pořadí činností podle toho, kolik času Vám jejich plnění zabralo v minulosti a dnes. Na prvním místě bude činnost, která Vám zabírala/zabírá nejvíce času.</p>			
5.		minulost	dnes
	vedení dokumentace, hospitace	6	1
	výroba letáků a další propagace	5	9
	jednání s partnery a sponzory	9	2
	nábor účastníků zájmového vzdělávání	2	3
	účast na školeních a seminářích	8	5
	koordinace externích pracovníků	3	4
	příprava materiálů a metodických pomůcek	4	7
	vyúčtování a další účetní administrativa	7	8
	příprava akcí	1	6

VNÍMÁNÍ PROFESE PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU

Následující tvrzení se zabývají Vaším názorem na profesi pedagoga volného času. Zkuste si uvědomit, jak byste na daný výrok odpověděli v době, kdy jste zahajovali svoji pedagogickou praxi a jak odpovídáte dnes? Do příslušné kolonky uveďte písmena A - ano, N - ne, X - nevím, nedokážu říct.

		minulost	dnes
6.	čerpám z vnitřní motivace (potřeby, postoje, životní cíle...)	N	A
7.	čerpám z vnější motivace (pobídky, odměny, tresty...)	N	A
8.	cítím uspokojení potřeby seberealizace	N	A
9.	cítím, že jsem za svoji práci oceněn/a (vedením, okolím...)	A	A
10.	cítím, že jsem za svoji práci oceněn/a (plat)	A	A
11.	cítím, že jsem za svoji práci uznán/a	N	N
12.	myslím si, že jsou pedagogové volného času uznáváni kolegy z jiných školských	N	N
13.	svoji práci vnímám jako rozvíjení sebe sama	A	A
14.	k mé práci potřebuji IT technologie	N	A
15.	vyznám se k potřebné administrativě	A	A
16.	vyznám se v potřebné legislativě	N	A
17.	školské instituce zájmového vzdělávání jsou v systému školství často upozadovány	A	A
18.	je třeba se neustále vzdělávat v různých oblastech	N	A
19.	volnočasové aktivity se řídí současnými trendy	A	A
20.	rodiče často zasahují do přímé pedagogické činnosti	A	A
21.	rodiče se snaží prosazovat svůj názor na výchovu	A	A
22.	práce pedagoga volného času do velké míry odráží požadavky a přání rodičů	N	A